

Európai jogvédelem új utakon

**Az Emberi Jogok Európai Bíróságának reformja és az
Európai Unió csatlakozása az Emberi Jogok Európai
Egyezményéhez**

Jelige: 'EJEE 2013'

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	2
I. Bevezetés	4
II. Mik is az emberi jogok?	5
1. Jogviszonyokon keresztüli megközelítés	5
2. Történeti fejlődésük.....	5
3. Jogforrások	7
III. A jogvédelem szintjei	8
1. Állami szint	8
2. Nemzetközi intézmények	8
3. Regionális szervezetek	9
3.1. Afrikai Unió (AU)	9
3.2. Amerikai Államok Szervezete (OAS)	9
3.3. Arab Liga.....	10
IV. Az emberi jogok védelme Európában	11
1. Az Európa Tanács keretében	11
1.1. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye (EJEE)	11
1.2. Az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB)	12
1.3. A Bíróság reformja – 14. Kiegészítő Jegyzőkönyv	14
1.4. A Brighton Deklaráció	16
2. Az Európai Unió szerepe.....	18
2.1. Az alapjogok védelmének kialakítása az Európai Unió Bíróságán.....	18
2.2. Az Európai Unió Alapjogi Chartája.....	19
V. Új lehetőségek	21
1. A csatlakozás szükségességéről	21
2. Az Emberi Jogok Európai Bírósága és az Európai Unió viszonya.....	22
2.1. <i>Cantoni v. Franciaország</i>	23
2.2. <i>Matthews v. Egyesült Királyság</i>	23
2.3. <i>Bosphorus-döntés</i>	24
2.4. <i>M.S.S. v. Belgium és Görögország</i>	27
2.5. <i>Karoussiotis v. Portugália</i>	27
VI. Első lépések.....	29
VII. A csatlakozással kapcsolatban felmerült kérdések	31
1. Intézményi megoldások.....	31
2. Anyagi jogi kérdések.....	32

3. Eljárási jellegű kérdések.....	33
VIII. A szerződéstervezetben található válaszok.....	34
1. Intézményi szempontokból.....	34
2. Anyagi jogot érintő szabályozás.....	35
3. Eljárásjogi újítások.....	35
3.1. Harmadik fél bevonása.....	35
3.2 Jogorvoslati lehetőségek kimerítése	37
IX. Ami még hátra van	39
X. Összegzés	41
Irodalomjegyzék.....	42

I. Bevezetés

Kontinensünk az emberi jogok védelme terén ezen jogok elismerésének kezdete óta az élen jár. Ennek ékes bizonyítéka az a tény is, hogy napjainkban a legkifinomultabb, és legátfogóbb védelmet nyújtó mechanizmusok is itt működnek. Talán ennek a magas szintű jogvédelemnek köszönhetően is hajlamosak vagyunk a világnak ezen szerencsésebb felén maguktól értetődőnek tekinteni alapvető jogainkat, noha történelmünk során ezek nem mindig voltak elismertek és kikényszeríthetőek. Az utóbbi évek európai fejleményei is mutatják, hogy a fejlődés nem állt meg. Napjaink információs társadalmaiban, amikor a közösségi médián keresztül egy twitter-üzenet is tömegmozgalmakat indíthat meg (gondoljunk csak az arab tavaszra) kiemelkedően fontos, hogy Európa utat és példát mutasson a még saját útjaikat kereső régióknak, és mindenekelőtt továbbra is magas szinten biztosítsa saját polgárai számára a kiemelkedő színvonalú jogvédelmet. Dolgozatomban az emberi jogok mibenlétével kapcsolatos alapvető kérdések kifejtését követően a jogvédelmi mechanizmusokat mutatom be, ennek középpontja természetesen az európai mechanizmusok. Ezek után rátérek az intézményrendszerek reformjával kapcsolatos kérdésre, ami az Európa Tanácsot és az Európai Uniót érintik, valamint a kettő közötti kapcsolatokat.

II. Mik is az emberi jogok?

A jogirodalomban sokféle meghatározást találhatunk, de legáltalánosabban úgy tudjuk definiálni az emberi jogokat, mint azok a jogok, amik az egyént pusztán emberi mivoltából kifolyólag megilletik, elidegeníthetetlenek (bizonyos jogi keretek között), és mindenkire egyformán vonatkoznak. Biztosításuk az állam feladata, jogi védelmen keresztül.¹ A továbbiakban az alapjogok, valamint emberi jogok kifejezéseket egymás szinonimájaként használok, bár bizonyos nemzetközi szerződések tekintetében felfedezhető a terminológiai megkülönböztetés.²

1. Jogviszonyokon keresztüli megközelítés

Az emberi jogok elsődleges célja az egyén valamint közösségek védelme az állammal, az államot képviselő tisztségviselőkkel szemben (vertikális hatás). Ez egy hierarchikus viszonyt feltételez, az állam minden értelemben erőfölényben van az egyénnel szemben. A hangsúly az állam felelősségén van e jogok biztosításában, illetve az e jogok megsértésétől való tartózkodásban. Azonban bizonyos speciális esetekben felmerülhet az állam emberi jogokkal kapcsolatos felelőssége az egyének közötti viszonyokban is (horizontális hatás). Ez azt jelenti, hogy az államnak nem csak tartózkodnia kell az emberi jogok megsértésétől, hanem biztosítania kell eme jogokat, és megakadályozni, hogy egyének egymás között megsértsék azokat.³ A hangsúly a vertikális viszonyokon van, a bíróságok elé kerülő esetek döntő többsége is ilyen természetű, mindezek mellett a horizontális viszonyra is találunk példákat a nemzetközi fórumokon – ilyen jellegűnek tekinthető állami szervek mulasztása olyan esetekben, mikor tudomásuk volt egyének közötti jogsértés fennállásáról vagy ennek közvetlen lehetőségéről, azonban a szükséges lépéseket nem tették meg.⁴

2. Történeti fejlődésük

Bár az emberi jogok rendszere, ahogy azt ma ismerjük viszonylag új terméke a jogfejlődésnek, az alapvető jogok gondolata már évezredekkel ezelőtt megjelent, gyökerei megtalálhatók a görög filozófiában, és a nagy világvallásokban. A középkor évszázadai alatt az egyének egy kiváltságos csoportját illették csak meg ezek a jogok, a felvilágosodás eszmerendszerének terjedésével azonban megjelent a mindenkit egyformán megillető alapvető jogok gondolata. Ennek a kornak a terméke az amerikai és a francia alkotmányok,

¹Magdalena Sepulveda, Theo van Banning, Gudrun D.Gudmundsdottir, Christine Chamoun, Willem J.M. van Genugten: Human Rights Reference Handbook, Ciudad Colon, University of Peace, 2004. (554.o.) 6. o.

²Blutman László: Az Európai Unió Joga a Gyakorlatban, HVG-Orac Kiadó, Budapest, 2010. (720. o.) 480. o.

³Sepulveda, van Banning, Gudmundsdottir, Chamoun, Genugten, 2004. 6. o.

⁴Emberi Jogok Európai Bíróságának döntése: Opuz v. Turkey, 33401/02

ahol először jelentek meg a mindenkit egyformán megillető jogok gondolata és kinyilatkoztatása.⁵

A XIX. század folyamán az állami szuverenitás és belső joghatóság tanai voltak a meghatározóak, így a kialakulóban levő emberi jogokkal kapcsolatos kérdések is a nemzeti joghatóság alá tartoztak. A változás a párizsi békekonferencia hozta a Népszövetség és annak szakosított szerveként a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) létrehozásával. A mandátumrendszer alatt biztosítani kívánták a volt gyarmatokon élő népek jogait, valamint a Kelet-Közép-Európai és Balkáni országokkal kötött békeszerződéseken keresztül az ezen területeken élő kisebbségek jogait.⁶

A ma ismert nemzetközi rendszer kialakulása azonban a II. világháború utáni időkre tehető, az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) létrejöttével, ami Alapokmányában (1945) a szervezet céljai közt jelöli meg az emberi jogok és alapvető szabadságok tiszteletben tartását⁷.

Az ezt követő fejlődési időszakra a hidegháborús felek szembenállása nyomta rá a bélyegét. A nyugati országok a szabadságjogokra és politikai jogokra helyezték a hangsúlyt, míg a Szovjetunió és szövetségesei a gazdasági, szociális és kulturális jogok elsőbbségét vallották. Ugyanezen kettősség alapján a nyugati országok az egyénre, míg a szovjet ideológia az államra helyezte a hangsúlyt az emberi jogok terén. Ebben az időszakban fogadta el azonban az ENSZ Közgyűlése az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát (1948. december 10.), ami ugyan mint Közgyűlési határozat nem hoz létre nemzetközi kötelezettséget, azonban jelentősége messze ható; több ország is beemelte alkotmányába az ebben található jogokat, valamint nagy hatással volt az Emberi Jogok Európai Egyezményére (1950. Róma). Ebben az időszakban jött létre továbbá az Emberi Jogok Bizottsága, és fogadták el a fejlődő országok a bandungi nyilatkozatot (1955).

A hidegháborús enyhülés, a détente idején az emberi jogok is nagyobb hangsúlyt kaptak, részletes és pontos kötelezettségek jöttek létre, és kikristályosodtak az ellenőrzési mechanizmusok is. Az ENSZ Közgyűlés ezen időszakban fogadta el a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát, valamint a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát. A belügyekbe való beavatkozás tilalma is vesztett súlyából.

⁵Sepulveda, van Banning, Gudmundsdottir, Chamoun, Genugten, 2004. 3-4. o.

⁶Malcolm N. Shaw: International Law, Cambridge, Cambridge University Press, 2008. (1710. o.) 270-271. o.

⁷ENSZ Alapokmány 1. cikk. 3. pont : 'Az Egyesült Nemzetek célja, hogy (...) az emberi jogok és az alapvető szabadságok mindenki részére, fajra, nemre, nyelvre vagy vallásra való tekintet nélkül történő tiszteletbentartásának előmozdítása és támogatása révén nemzetközi együttműködést létesítsen ', 1956. évi I. törvény az Egyesült Nemzetek Alapokmányának törvénybe iktatásáról

A hidegháború végétől alakult ki napjaink rendszere. Megnövekedett az ENSZ Biztonsági Tanácsának, valamint a békefenntartásnak a szerepe, és a terrorizmus elleni harc is hozzákapcsolódott a kérdéshez.⁸

3. Jogforrások

Az emberi jogokra vonatkozó jogforrások megegyeznek a nemzetközi jog forrásaival: nemzetközi szerződések, a nemzetközi jog általános szabályai – különösen a nemzetközi szokásjog, valamint a nemzetközi jog feltétlen alkalmazást igénylő elvei – ius cogens. Megemlítendő még az emberi jogi bíróságok és bizottságok esetjoga, amik működésében ugyan a precedensrendszer nem található meg, azonban útmutatóul szolgálnak az egyes kötelezettségek értelmezésében. A legáltalánosabb és legelterjedtebb jogforrások természetesen a multilaterális szerződések. Ezek kategorizálása 2 szempont alapján célszerű. Az első a területi hatályuk szerinti, ami alapján beszélhetünk univerzális (ENSZ vagy szakosított intézményei által létrehozott) illetve regionális szerződésekről. A második besorolás alapja a szerződés tárgya, amely alapján lehetnek általános és speciális szerződések. Előbbi az emberi jogok széles spektrumát foglalja magába, utóbbiak pedig azoknak egy meghatározott csoportját.⁹

⁸Bruhács János: Nemzetközi Jog II. Különös rész, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2010. (382. o.) 171. o.

⁹Bruhács, 2010. 173. o.

III. A jogvédelem szintjei

Önmagában az a tény, hogy egy állam bármely jogforrásból eredően is kötelezve van bizonyos emberi jogok biztosítása és tiszteletben tartása iránt még nem garancia arra, hogy ez a gyakorlatban is meg fog történni. Sőt, a legdemokratikusabbnak vélt államokban sem ritka a jogok megsértése. Éppen ezen okokból kifolyólag szükség van az emberi jogok védelmi és érvényesítési mechanizmusainak létrehozására, és ezek hatékony működésének biztosítására.

1. Állami szint

Mivel az emberi jogokkal kapcsolatos kötelezettségek is az egyes államokat terhelik, ezért az ezen a szinten megtalálható jogvédelmi eszközökről is érdemes szólni. A jogállamiság kritériuma és a hatalmi ágak szétválasztásának elve is szorosan kapcsolódó alapvetések a hatékony jogvédelem szempontjából, de ezeken túlmenően szükséges az emberi jogi kötelezettségekkel összhangban levő törvényhozás (az egyes államok dualista/monista nemzetközi jogi megközelítésének függvényében a nemzeti jogba való átültetést is ide értve)¹⁰, valamint ellenőrző szervek létrehozása. Ezen szervek hatásköre és formája országonként változó, találhatunk nemzeti emberi jogi bizottságokat, valamint az ombudsman intézményét¹¹.

2. Nemzetközi intézmények

Mint azt már láthattuk, a legnagyobb jelentőségű nemzetközi szervezet, az ENSZ Alapokmányában nevezi meg a szervezet céljai között az emberi jogok tiszteletben tartásának előmozdítását.

A Közgyűlés legnagyobb érdemének az emberi jogok terén az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának elfogadása tekinthető, ami jogi kötelező erővel ugyan nem bír, de nagy hatással volt a különböző nemzetközi egyezményekre és több állam alkotmányára is¹². Elfogadásának napja, december 10. azóta is minden évben az emberi jogok napja¹³. Ezen felül az ENSZ égisze alatt idáig 9 nemzetközi emberi jogi egyezmény került elfogadásra, melyek betartásának és teljesítésének ellenőrzésére a különböző szerződésekhez rendelt bizottságok jöttek létre¹⁴. E bizottságok elsődlegesen az államok által meghatározott időközönként benyújtott jelentések segítségével követik nyomon az egyezményekben

¹⁰Rhona K. M. Smith: Texts and Materials on International Human Rights, Abingdon, Oxon; Routledge, 2010. (792.o.) 300-302. o.

¹¹Sepulveda, van Banning, Gudmundsdottir, Chamoun, Genugten, 2004. 446. o.

¹²Shaw, 2008. 278-279. o.

¹³Bruhács, 2010. 171. o.

¹⁴<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/Pages/HumanRightsBodies.aspx> (2012.04.16.)

foglaltak betartását, és ezeket a jelentéseket a Gazdasági és Szociális Tanácsnak (ECOSOC) is továbbítják. 2006-ban hozta létre a Szervezet az Emberi Jogi Tanácsot, ami a korábbi, ECOSOC-nak alárendelt Emberi Jogi Bizottságot váltotta fel (nem tévesztendő össze a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányához rendelt hasonló nevű Bizottsággal).¹⁵

3. Regionális szervezetek

A fent említetteken kívül meghatározó szerepe van a különböző regionális szervezeteknek is, melyek szintén fogadtak el emberi jogokkal kapcsolatos dokumentumokat, és ezek ellenőrzésére bizottságokat és bíróságokat is felállítottak. Mivel az európai rendszert a későbbiekben fejtem ki, itt csak az Európán kívüli regionális intézményeket mutatom be röviden.

3.1. Afrikai Unió (AU)

A Banjul Chartát az akkor még Afrikai Egység Szervezetének (OAU) nevezett Unió 1981-ben fogadta el, és 1986-ban lépett hatályba. A Charta az emberi jogok széles körét lefedi, és az Emberek és Népek Jogainak Afrikai Bizottságát is létrehozta. Ez 11 független tagból áll, akiket 6 évre választanak. Fő feladatai közé az emberi jogokkal kapcsolatos tájékoztatási tevékenység is tartozik, tanulmányokat, konferenciákat szervez, információkkal és ajánlásokkal látja el az egyes államokat. Keretei között speciális előadók és munkaszervezetek is tevékenykednek, amelyek az államokkal kapcsolatos és tematikus határozatok meghozatalában segítik. A Bizottság államközi, egyének, valamint szervezetek által benyújtott panaszokkal is foglalkozik. A Banjul Charta ugyan nem hozott létre bíróságot, de 1998-ban elfogadásra került egy kiegészítő jegyzőkönyv az Emberek és Népek Jogainak Afrikai Bíróságának felállításáról. A Bizottság valamint az Afrikai Unió országai nyújthatnak be ide kereseteket, természetes személyek számára ez a lehetőség nem adott.¹⁶

3.2. Amerikai Államok Szervezete (OAS)

Az Emberi Jogok Amerikaközi Bizottsága 1959-ben jött létre, majd 1971-ben mint az OAS fő szerve került elismerésre. Hét független tagból áll, akiket a Szervezet Közgyűlése választ négy évre. Eredetileg az emberi jogok megismerésének és tudatosításának elősegítése volt a fő feladata, valamint az államok számára adott tanácsokat. Ezek később tovább bővültek, a legmeghatározóbb erősödése az Emberi Jogok Amerikaközi Egyezményének 1978-as hatálybalépése utánra tehető. Hatásköre minden OAS tagállamra kiterjed, nem csak

¹⁵Smith, 2010. 242., 132., 136. o.

¹⁶Shaw, 2008. 391-395. o.

az Egyezményt ratifikálókra. Természetes személyek, valamint csoportok és civil szervezetek is nyújthatnak be panaszokat, ide, amiket a Bizottság automatikusan kivizsgál, az államközi beadványokkal kapcsolatban azonban szükséges az érintett tagállam előzetes hozzájárulása. Ha békés úton nem sikerül megegyezést elérni, a Bizottság jelentést készít az ügyben, amiben javaslatokat tehet, és ezeket a feleknek továbbítja. Ezután 3 hónapos lehetőség áll arra, hogy az ügyet az Emberi Jogok Amerikaközi Bírósága elé vigyék az érintettek, ám ez a lehetőség már csak az államok számára áll nyitva, természetesen személyek ezzel nem élhetnek. A Bíróság hét független bíróból áll, akiket szintén a Közgyűlés választ meg hat évre abszolút többséggel, joghatósága előzetes elfogadáshoz kapcsolódik. Tanácsadó véleményeket is adhat az Egyezmény és további amerikai emberi jogi szerződések értelmezésével kapcsolatban.¹⁷

3.3. Arab Liga

Az Emberi Jogok Arab Chartáját a Liga Tanácsa 1994-ben fogadta el, aminek egy átdolgozott változatát fogadta el az Arab Liga 2004-ben, majd a hetedik ratifikáció után, 2008-ban lépett hatályba. A Charta egy 7 főből álló bizottság létrehozását is lehetővé teszi, ami az államok által nyújtott beszámolókat értékeli.¹⁸

¹⁷Shaw, 2008. 381-388. o

¹⁸Shaw, 2008. 395. o.

IV. Az emberi jogok védelme Európában

Az elmúlt fél évszázad folyamán Európában két meghatározó szervezet jött létre – az Európa Tanács, és az Európai Unió. Mindkét szervezet más-más célokat tűzött ki maga előtt, a Tanács már alapító okmányában is megemlíttette sok egyéb mellett az emberi jogok fenntartását és fejlesztését¹⁹, az Unió célja kezdetben pedig elsősorban gazdasági jellegű volt. Az elmúlt évtizedek fejlődése nemcsak a két szervezet tagságának bővülését hozta magával, hanem mindezek mellett feladataik is kibővültek. Különösen igaz ez az Unióra, ami ma már szintén zászlójára tűzte az emberi jogok védelmét. A következőekben a két nemzetközi szervezet keretei között lehetséges alapjogvédelmi lehetőségeket mutatom be.

1. Az Európa Tanács keretében

A Tanácsot tíz európai állam alapította 1949-ben, hogy választ nyújtson a második világháború szörnyűségeire, az ezen évek alatt végbemenő tömeges jogsértésekre. Tagsága az évek alatt folyamatosan bővült, ma már 47 állam alkotja. Az emberi jogok védelme, mint ahogy azt Alapszabályában is látható, a kezdetektől fogva a szervezet legfőbb céljai között szerepelt²⁰.

1.1. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye (EJEE²¹)

Az Egyezmény létrehozása az Európa Tanács legnagyobb sikerének tekinthető, ami mára 14 kiegészítő jegyzőkönyvével az emberi jogok védelmének leghatékonyabb rendszerét hozta létre. Az alapító államok 1950-ben fogadták el, majd 1953-ban lépett hatályba. Rendelkezéseinek nagyobb része a civil és politikai jogok védelmére irányul, azonban találhatunk társadalmi-gazdasági jellegű jogokra vonatkozóakat is. Betartásának ellenőrzésére az alapítók az EJEE által két intézményt is létrehoztak: az Emberi Jogok Európai Bíróságát, valamint az Emberi Jogok Európai Bizottságát, melyek közül ez utóbbit

¹⁹Európa Tanács Alapszabálya, 1. cikk a)-b) – Magyarországon kihirdette az 1991. évi LXXI. törvény : „Az Európa Tanács célja, hogy szorosabb egységet teremtsen a tagjai között avégből, hogy biztosítsa és előmozdítsa a közös örökségüket alkotó eszményeket és elveket és könnyítse gazdasági és szociális haladásukat. Erre a célra szolgál a Tanács szervei keretében a közös érdekű kérdések megtárgyalása, megállapodások kötése és közös lépések tétele gazdasági, szociális, kulturális, tudományos, jogi és igazgatási téren, valamint az emberi jogok és alapvető szabadságok fenntartása és fejlesztése terén.”

²⁰Dr. Liora Lazarus (szerk): The Evolution of Fundamental Rights Charters and Case Law Európai Parlament, Brüsszel, 2011. (254. o.) 49.o.

²¹Teljes nevén: Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről; Magyarországon kihirdette az 1993. évi XXXI. törvény

1988-ban a 11. Kiegészítő Jegyzőkönyv hatályba lépése eltörölt, teret adva a Bíróság állandó jellegű működésének²².

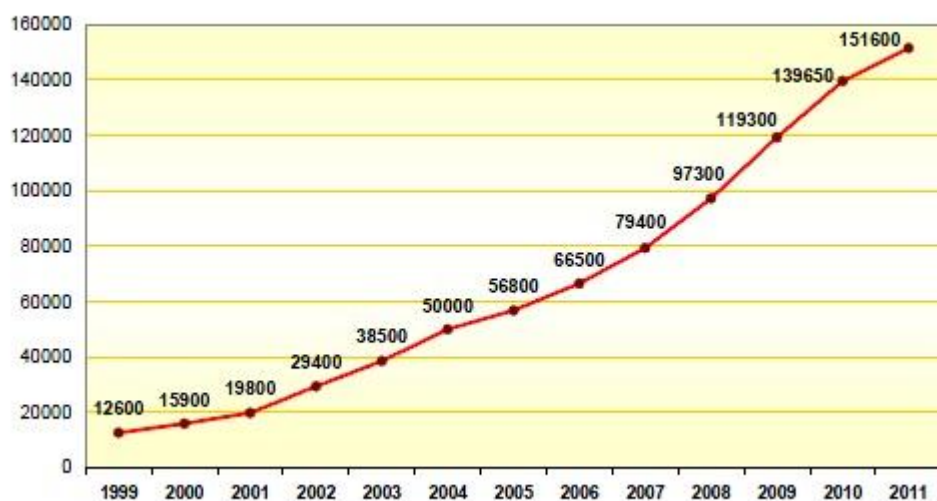
1.2. Az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB)

Az emberi jogok területén az EJEB tekinthető napjainkban a leghatékonyabb jogvédelmet megteremtő intézménynek nem csak európai, hanem globális szinten is. A fentebb említett regionális szervezetek bírói útjaival összehasonlítva egyik legnagyobb érdeme, hogy ide az államok mellett természetes személyek is benyújthatják kereseteiket, panaszait. A Bíróság székhelye Strasbourgban található, 47 bíró²³ alkotja (az Európa Tanács tagállamainak számával megegyezően), és Hivatallal rendelkezik. Munkája során a beérkező kérelmekkel mint egyesbíró, 3 bíróból álló tanács, 7 bíróból álló Kamara, illetve 17 bíróból álló Nagykamara foglalkozik. Teljes ülése a Bíróság elnökét, alelnökeit választja meg, illetve felállítja a Kamarákat és megválasztja ezek elnökeit, elfogadja az eljárási szabályokat, valamint megválasztja a Hivatalvezetőt és helyetteseit. Államok közötti ügyekkel, egyéni kérelmekkel, valamint a Miniszteri Bizottság kérelmére tanácsadó vélemények adásával szintén a teljes ülés foglalkozik. Az évek folyamán a beérkező panaszok száma megsokszorozódott, ennek megoldására fogadták el az Európa Tanács tagjai 1998-ban a 11. Kiegészítő Jegyzőkönyvet, ami a Bíróság működését állandó jellegűvé tette²⁴. Azonban a kérelmek száma továbbra is nőtt, ezek felhalmozódása az EJEB munkájának hatékonyságát veszélyeztette, így újra napirendre került az eljárási reform gondolata. E reformok szükségességét, a bíróság leterheltségét jól szemléltetik az alábbi grafikonok is:

²²Sara Joseph, Adam McBeth (szerk.): Research Handbook on International Human Rights Law, Cheltenham, Edward Elgar Publishing Limited, 2011. (611.o.) 327-328.

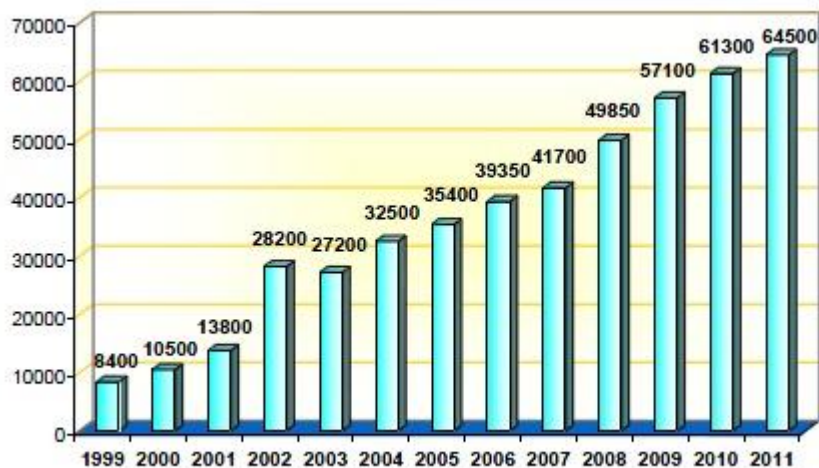
²³Magyar tagja jelenleg Sajó András -
<http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/The+Court/The+Court/Judges+of+the+Court/> (2012.04.18.)

²⁴Joseph, McBeth, 2011. 328.o.

1. ábra: a bíróság előtt függő ügyek száma

European Court of Human Rights, Analysis of statistics 2011. Forrás:
http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/11CE0BB3-9386-48DC-B012-AB2C046FEC7C/0/STATS_EN_2011.PDF (2012.10.10.)

2. ábra: egyes bírói tanácsokhoz kiosztott ügyek száma

European Court of Human Rights, Analysis of statistics 2011. Forrás:
http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/11CE0BB3-9386-48DC-B012-AB2C046FEC7C/0/STATS_EN_2011.PDF (2012.10.10.)

Jól látható, hogy az utóbbi évtizedben rohamos gyorsasággal nőtt a beérkező panaszok száma, ezek ésszerűbb kezelésének és elbírálásának érdekében született meg az újabb kiegészítő jegyzőkönyv.

1.3. A Bíróság reformja – 14. Kiegészítő Jegyzőkönyv²⁵

Az Európa Tanács Miniszterek Bizottsága 2004-ben fogadta el a Jegyzőkönyvet, ám mivel Oroszország késlekedett a ratifikációval (felülvizsgálati és nemzeti bírói részvételre vonatkozó fenntartásai voltak elsősorban) ²⁶, csak 2010-ben lépett hatályba. Legfőbb célja a Bíróság hatékonyságának növelése, a kérelmek felhalmozódásának kiküszöbölése, valamint hogy elősegítse azt, hogy a Bíróság a valóban fontos emberi jogi kérdésekre tudjon koncentrálni. A megelőző rendszerrel összevetve a következő változások mentek végbe:

Ezek után a bírákat 9 évre választják, és nem újraválaszthatóak. A korábbiakban ez az idő 6 év volt, az újraválaszthatóság lehetőségével. E reform célja, hogy a bírák függetlenségét növelje. A korhatár továbbra is 70 év.

A továbbiakban egyesbírák is dönthetnek az egyéni kérelmek elfogadhatatlanságáról amennyiben ez a határozat további vizsgálat nélkül is meghozható. A határozat végleges. A reformot megelőzően ez egy 3 bíróból álló tanács hatáskörébe tartozott. Amennyiben nem minősítette elfogadhatatlannak a kérelmet, azt az egyesbíró megküldi további vizsgálatra valamely tanácsnak vagy a Kamarának. A gyorsabb eljárás érdekében az egyesbírókat előadók segítik, akik a Bíróság Hivatalához tartoznak.

A 3 bíróból álló tanácsok egyhangúlag a továbbiakban is határozatot hozhatnak az egyéni kérelmek elfogadhatatlanságáról, valamint ellenkező esetben érdemileg is ítéletet hozhatnak az ügyben, amennyiben a kérdésben jól megalapozott esetjog is rendelkezése áll. A korábbiakban ez az ítélethozatali lehetőség nem állt fenn a tanácsok tekintetében.

Amennyiben az előzőekben vázolt eljárások során nem született határozat vagy ítélet, a kérelem valamely Kamarához kerül, amely határozatot hoz az ügy elfogadhatóságáról illetve érdemileg ítéletet hozhat az ügyben. Az államok közötti kérelmek elfogadhatóságáról és érdeméről szintén a Kamarák döntenek.

A Nagykamara elé bármely esetben a Kamarák akkor terjeszthetik elő az ügyet, ha az Egyezmény értelmezése tekintetében lényeges kérdés merül fel, illetve ha valamely

²⁵Magyarországon kihirdette a 2005. évi CXXIV. törvény

²⁶<http://rt.com/politics/russia-ratifies-protocol-14/> (2012.04.22.)

kérdésnek a Kamara általi megítélése a Bíróság által korábban hozott ítélettel ellentétes lehet, feltéve ha az áttételt egyik fél sem ellenzi. Ezen túlmenően a Kamara ítéletének meghozatalát követő 3 hónapon belül bármely fél kérheti az ügy előterjesztését a Nagykamara elé, amelynek 5 bíróból álló kollégiuma dönt az elfogadhatóságról, amennyiben az ügy az Egyezmény értelmezésével vagy alkalmazásával kapcsolatban lényeges kérdéseket vet fel. Szintén a Nagykamara dönt a Miniszteri Bizottság által elé terjesztett, a végleges ítéletek végrehajtásával kapcsolatos mulasztás megállapításának kérdésében; valamint szintén a Bizottság kérésére tanácsadó véleményt nyilváníthat az Egyezmény értelmezésével kapcsolatban.

A Jegyzőkönyv az elfogadhatósági kritériumok tekintetében is hozott változásokat. Az ügyet továbbra is csak akkor lehet a Bíróság elé vinni, ha az összes hazai jogorvoslati lehetőséget kimerítette a kérelmező fél, és ekkor is a végleges határozat meghozatalától számított 6 hónapon belül. Az EJEB ezek után sem foglalkozik a névtelen, vagy olyan ügyekkel, amelyek lényegileg azonosak és azt a Bíróság már megvizsgálta, vagy más nemzetközi fórum eljárása alá került, valamint az Egyezménnyel összeegyeztethetetlen, nyilvánvalóan alaptalan vagy kérelmezési joggal való visszaélésnek minősülő ügyekkel. Új eszköz a Bíróság kezében az a lehetőség, hogy az olyan kérelmeket is visszautasíthatja, melyben nem szenvedett jelentős hátrányt a kérelmező fél.

Az Európa Tanács Emberi Jogi Biztosa ezután a Kamara illetve Nagykamara előtt folyamatban levő ügyekre írásos észrevételt tehet, a tárgyalásokon részt vehet. A korábbiakban a Bíróság elnökének meghívása után vehetett részt mint beavatkozó fél.

A békés rendezés lehetősége a felek között eddig is adott volt, amihez a Bíróság rendelkezésre állhatott, a Jegyzőkönyv azonban ezt a lehetőséget még inkább megerősíti, szorgalmazza, és az eljárás bármely szakaszában lehetővé teszi.

Az ítéletek végrehajtását a Miniszteri Bizottság ellenőrzi. Amennyiben az ítélettel kapcsolatban értelmezési probléma akadályozza ebben, ezek után azt a Bíróság elé terjesztheti a probléma feloldásának érdekében. Ehhez a Bizottság részvételre jogosult képviselőinek kétharmados szavazata szükséges²⁷.

²⁷Összehasonlítás az Egyezmény szövege és a a Protocol 14 The reform of the European Court of Human Rights Factsheet alapján: <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/57211BCC-C88A-43C6-B540-AF0642E81D2C/0/CPProtocole14EN.pdf> (2012.04.20.)

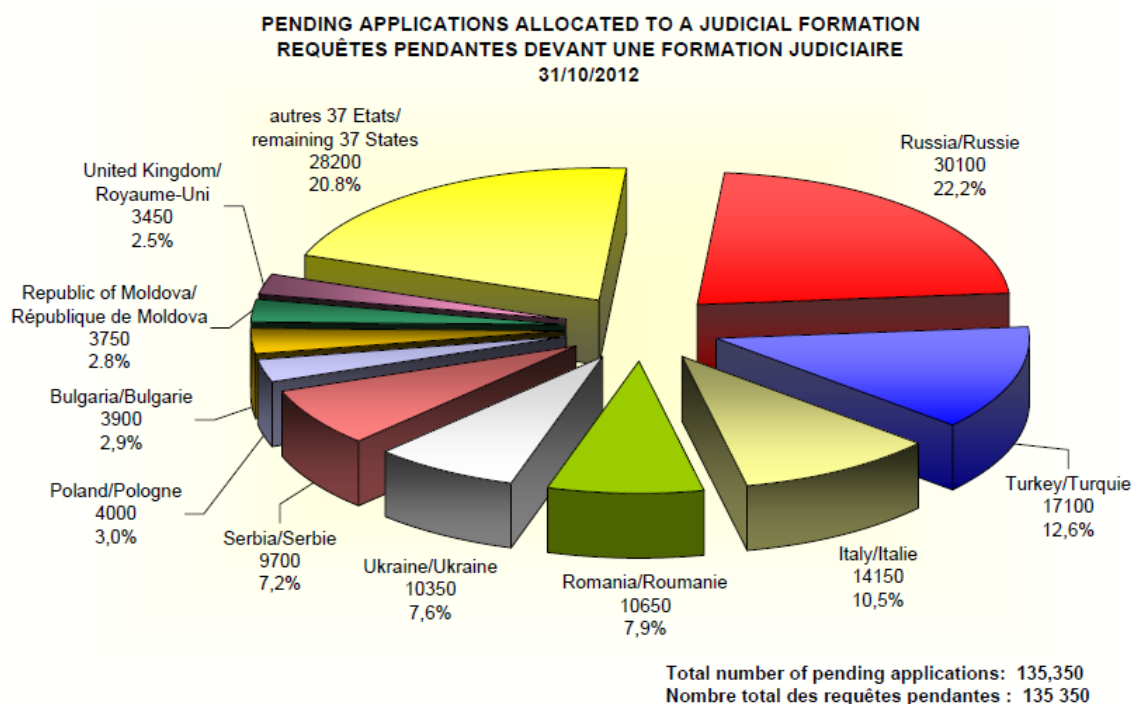
Mivel a fentebb vázolt reformok viszonylag újak, hatékonyságukat egyelőre nehéz megállapítani, ennek vizsgálatát érdemesebb pár év elteltével megtenni. A strasbourgi bíróság túlterheltségét ismerve azonban meghozataluk szükségessége nehezen vitatható.

1.4. A Brightoni Deklaráció

A Bíróság reformját megcélzó folyamatok azonban nem értek még közel sem véget. 2012. április 18-20. között az Emberi Jogok Európai Egyezményéről szóló brightoni kormányköz konferencia keretei között a további változtatásokat megcélzó deklaráció fogalmazódott meg. Figyelembe véve, hogy az EJEB tulajdonképpen másodlagos jogvédelmi szereppel bír, az eléterjesztett kérelmek száma kezelhetetlenül magas. Ennek oka természetesen elsősorban az Egyezményben részes tagállamok tevékenységében rejlik, mivel az emberi jogok védelme a legelső szinten is az ő felelősségük. E mellett problémát jelent az is, hogy a Bíróság elé kerülő panaszok jelentős része ismétlődő jogsérelmeken alapul – ebből arra lehet következtetni, hogy a bírósági döntések végrehajtása tekintetében is problémák állnak fenn. Ezek leküzdésére a Brightoni Deklaráció többek között arra ösztönzi az államokat, hogy ha még ilyen nem található intézményrendszerükben, hozzanak létre mihamarabb egy független nemzeti emberi jogi szervezetet; biztosítsák a közalkalmazottak megfelelő emberi jogi képzését; és általánosságban is a nemzeti eljárások hatékonyságának, az Egyezménnyel összhangban történő jogalkalmazásnak a szükségességét hangsúlyozza. Fontos megjegyezni ezek mellett a Deklaráció azon célkitűzését, mi szerint a Bírósághoz fordulás határidejét is lecsökkentené hat hónapról négy hónapra, és az elfogadhatósági kritériumokat azzal bővítené, hogy a továbbiakban nem lenne az elutasíthatóság gátja az ügy nemzeti szinten történő nem megfelelő kivizsgálása. Ezek az elképzelések különösen vitásnak bizonyulhat a jövőben, mivel tovább szűkítené a fellebbezési lehetőséget, bár tény, hogy minden bizonnyal e mellett a Bíróság terheit viszont csökkentené²⁸. Véleményem szerint mindenképp fontos a tagállamok felelősségének hangsúlyozása e téren, valamint ösztönzésük emberi jogi szervek létrehozására, azonban az EJEB elfogadhatósági kritériumainak túlzott megszorítása, illetve másik nézőpontból az elutasítás eseteinek túlzott bővítése a Bíróság funkcióvesztéséhez ezen ponton ugyan még nem vezetne, de a szupranacionális kontroll a megkérdőjelezhető tagállami aktusokkal szemben meggyengülne. A reform szükségessége vitathatatlan, e téren azonban nem lenne szerencsés túlzásokba esni, és túlzottan leszűkíteni a

²⁸Antonio Bultrini: The Future of the European Convention on Human Rights after the Brighton Conference, IAI Working Papers, 2012. 09.23. 4-6.o., forrás: <http://www.iai.it/pdf/DocIAI/iaiwpl1223.pdf> (2012.10.27.)

panaszosok lehetőségeit. Az újítások szükségességét talán alátámasztják a legfrissebb adatok²⁹ is, melyek szerint a függő ügyek száma továbbra is 135 500.

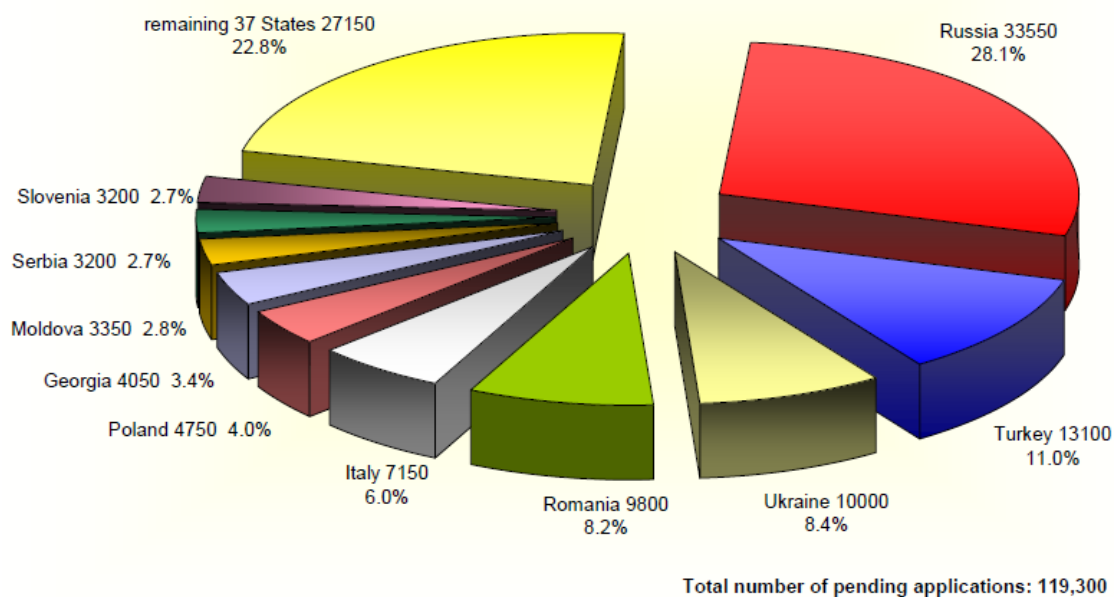

3. ábra: a Bíróság előtt függő ügyek száma 2012. Október 31-én

Forrás: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D552E6AD-4FCF-4A77-BB70-CBA53567AD16/0/CHART_311092012.pdf (2012.11.10.)

Ez a 2009. év végi, vagyis közvetlenül a 14. Jegyzőkönyv előtti adatokkal összevetve nem mutat pozitív változást:

²⁹ A statisztikai információkat látva talán azt is könnyebb megérteni, hogy Oroszország mi okból késlekedett a 14. Kiegészítő Jegyzőkönyv aláírásával. Szembetűnő, hogy a legtöbb kérelem ellenük irányul, így érthetőbb, hogy pozíciójukat miért akarták a lehető legmesszemenőbben erősíteni.

4. ábra: a Bíróság előtt függő ügyek száma 2009. December 31-én

European Court of Human Rights, Analysis of statistics 2009.

2. Az Európai Unió szerepe

Az Európai Közösségek alapító szerződése az alapjogokról átfogóan ugyan nem rendelkeztek, bár egy-két szerződéshely ezen jogok védelmét is szolgálta (pl. a hátrányos megkülönböztetés tilalmára vonatkozóak). Azonban a Közösségek által szabályozott gazdasági területeken is felmerült időről-időre azok védelmének kérdése (pl. tulajdon védelme, eljárási jogok), hiszen ezek a gazdasági élettel és annak szabályozásával is szorosan összefüggnek. A probléma az Európai Unió Bírósága előtt is felmerült, mivel bizonyos esetekben a közösségi normák alkalmazása ellentétes lett volna az egyes tagállamok alkotmányainak rendelkezéseivel, amik viszont kitértek az emberi jogok védelmére³⁰.

2.1. Az alapjogok védelmének kialakítása az Európai Unió Bíróságán

A Bíróság több évtizedes gyakorlata során kialakította azokat az elveket, amelyek a közösségi jog emberi jogokhoz való viszonyát meghatározta, és ami később elvezetett ezen jogok Uniós szinten történő védelméhez. Az első eset, amiben a Bíróság ezzel foglalkozott a Stauder ügy volt, melyben először állapította meg, hogy az alapjogok a Közösségben az általános jogelvek részét képezik, melyeket a Bíróság védelemben részesít. Az Internationale Handelsgesellschaft ügyben a Bíróság az alapjogokra hivatkozva kijelenti, hogy azokat a

³⁰Blutman, 2010. 476. o

közös alkotmányos hagyományok ihlették, melyek védelmét a Közösségek keretében is meg kell valósítani. Nemzetközi emberi jogi egyezményre először a Nold ügyben hivatkozott, nevesítve az EJE-t. A Bíróság további alapjogokhoz kapcsolódó döntései során is hivatkozott az Egyezményre, sőt figyelembe is vette az abban biztosított jogokat. Így a kilencvenes évekre Európában kettős ítélkezési rendszer alakult ki az emberi jogok tekintetében: Strasbourgban az Emberi Jogok Európai Bíróságán, valamint Luxemburgban az Európai Unió Bíróságán. Ez azonban problémákat is okozott, hisz a két fórumon nem feltétlenül egyeztek meg az ítéletek az egyes alapjogok tartalmát illetően³¹.

2.2. Az Európai Unió Alapjogi Chartája

A Bíróság gyakorlatának hatására az Egységes Európai Okmány (1986) preambulumba bekerült az alapjogok védelme, valamint Maastrichtban az Európai Unióról szóló Szerződés (EUSz) szövegében is megtalálhatjuk az utalást. Az Amszterdami (1997) és Nizzai (2001) Szerződések után pedig kinyilvánította, hogy az Unió a szabadság, demokrácia, az emberi jogok és alapvető szabadságok tiszteletben tartásán és a jogállamiság elvein alapul, és hogy az uniós jog általános elvként tartja tiszteletben az alapvető jogokat, ahogy azokat az EJE tartalmazza. Azonban ezek az utalások általánosak maradtak, nem adták meg az alapjogok konkrét katalógusát és tartalmát. E probléma feloldására az Unió számára két lehetőség volt adott: vagy csatlakozik az EJE-hez, vagy maga készíti el az emberi jogok listáját. Azonban a Bíróság ez előbbire vonatkozó tanácsadó véleményében³² kifejtette, hogy az alapszerződések keretei között az akkori Közösségnek erre nincs lehetősége, ugyanis az alapvetően változtatná meg a jogrendjét. Így meglehetősen hosszas előkészítés után a nizzai csúcstalálkozón (2000) elfogadták az Európai Unió Alapjogi Chartáját, ami azonban nem kötelező jogszabályként született, nem is a tagállamok fogadták el, hanem a Bizottság, a Tanács, és az Európai Parlament elnökei írták alá. A Lisszaboni Szerződésig a Törvényszék többször is hivatkozott rá, ettől a Bíróság egy ideig tartózkodott, viszont később a felek felhívása nyomán kifejezetten használta a Chartát az érvelésben. A Charta 50 cikkben tartalmazza az alapjogok listáját, a méltóság, szabadságok, egyenlőség, szolidaritás, polgárok jogai és igazságszolgáltatás témakörei szerinti csoportosításban. Azonban az uniós jog által biztosított védelem csak a Szerződések alkalmazási körében érvényesül, sem az Alapjogi Charta, sem a Szerződések nem terjesztik ki a hatásköröket oly módon, hogy általában biztosítsák az emberi jogok védelmét. Így a címzettek köre is behatárolt: az Unió szervei, és a

³¹Blutman, 2010. 477-478. o.

³² 2/94. Sz. Tanácsadó vélemény EBHT I-1759, 1996.03.28.

tagállamok, ha az Unió jogát hajtják végre. Ebből következik az is, hogy a tagállamok olyan aktusaira, amelyek kizárólag belső joghatósága alá tartoznak, illetve amelyek nem az uniós jog végrehajtásának minősülnek, a Charta nem vonatkozik³³ :

„(1) E Charta rendelkezéseinek címzettjei – a szubszidiaritás elvének megfelelő figyelembevételével mellett – az Unió intézményei, szervei és hivatalai, valamint a tagállamok annyiban, amennyiben az Unió jogát hajtják végre. Ennek megfelelően saját hatáskörükben és a Szerződésekben az Unióra ruházott hatáskörök korlátaiban belül tiszteletben tartják az ebben a Chartában foglalt jogokat és betartják az abban foglalt elveket, valamint előmozdítják azok alkalmazását.

(2) Ez a Charta az uniós jog alkalmazási körét nem terjeszti ki az Unió hatáskörein túl, továbbá nem hoz létre új hatásköröket vagy feladatokat az Unió számára, és nem módosítja a Szerződésekben meghatározott hatásköröket és feladatokat.”³⁴

³³Blutman, 2010. 488-489. o.

³⁴ Európai Unió Alapjogi Chartája, 51.cikk – Az Európai Unió Hivatalos Lapja, C/83, 2010.03.30.

V. Új lehetőségek

A Lisszaboni Szerződés (2007/09) azonban az EJEE-hez való csatlakozás és a Charta kötelező erejének problémáját is megoldotta:

„Az Unió elismeri az Európai Unió Alapjogi Chartájának 2000. december 7-i, Strasbourgban 2007. december 12-én kiigazított szövegében foglalt jogokat, szabadságokat és elveket; e Charta ugyanolyan jogi kötőerővel bír, mint a Szerződések.”

„Az Unió csatlakozik az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezményhez. Ez a csatlakozás nem érinti az Uniónak a Szerződésekben meghatározott hatásköreit.”³⁵

Láthatjuk, a Charta szerződéses rangra emelésén túl immár megnyílt az út az Unió előtt az EJEE-hez való csatlakozáshoz is, de idáig ez még nem történt meg (elsősorban az Egyesült Királyság és Franciaország politikai tiltakozása áll ennek jelenleg az útjában³⁶). Az új szerződés felhatalmazást, mi több, kifejezett utasítást ad az Uniónak ezen lépés megtételére, így ennek előbb utóbb meg kell történnie, mivel szerződéses kötelezettség áll fenn e tekintetben. Ennek megtörténte a gyakorlatban is érvényesítené az Unió jogrendének újszerű jellegét, és megnyitná az utat az integráció további elmélyítésének irányába. Mint ismeretes, az Unió összes tagállama csatlakozott az Egyezményhez, magának a szervezetnek a csatlakozása pedig felvetné azt a kérdést, hogy ez jelenthet-e továbblépést egy 'Európai Egyesült Államok' létrehozásának irányába, egy ilyen lépés megtétele a későbbiekben magával hozhatja-e az Unió hatásköreinek bővülését azon a téren, hogy saját jogán többféle nemzetközi egyezményhez, szervezethez is csatlakozhasson. A kérdés napjainkban azért is aktuális, mivel többen az integráció elmélyítésében látják a megoldást az egyes tagállamokat is érintő pénzügyi válság kezelésére, mint ahogy erre a Bizottság elnöke, José Manuel Barroso is utalt az Unió helyzetét érintő, 2012. Szeptemberi beszédében.³⁷ Ugyanakkor vélhetően ezen problémák miatt is lassult le a csatlakozást előkészítő folyamat.

1. A csatlakozás szükségességéről

Az előzőekben kifejtettekből látszik, hogy Európán belül két intézmény keretei között is lehetséges a jogvédelem szupranacionális szinten történő biztosítása. Mi a teendő azonban az olyan esetekben, ha esetleg maga az Európai Unió valamely szerve hoz olyan intézkedést, ami a tagállamokban a végrehajtása révén az alapjogok sérelmével járna? Ugyan az Európai

³⁵ Az Európai Unióról szóló szerződés (EUSz.), 6. cikk (1), (2), Az Európai Unió Hivatalos Lapja, C/83, 2010.03.30.

³⁶ <http://humanrights.blogactiv.eu/2012/02/01/eu-accession-to-the-echr-%E2%80%93-at-which-stage-are-we/> 2012.04.23.

³⁷ http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-596_hu.htm (2012.11.01.)

Unióról Szóló Szerződés egyoldalú kötelezettségvállalásként kimondja, hogy „Az alapvető jogok, ahogyan azokat az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény biztosítja, továbbá ahogyan azok a tagállamok közös alkotmányos hagyományaiból következnek, az uniós jogrend részét képezik mint annak általános elvei”³⁸, valamint az Alapjogi Chartát is a szerződések szintjére emeli, mégis felmerült időről időre a külső kontroll szükségessége. Ennek oka egy részről az, hogy térségünkben az emberi jogokra vonatkozó leghatékonyabb védelmet az Egyezmény nyújtja, ennek értelmezésére és a neki való megfelelés megállapítására mindenekelőtt az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata az irányadó, és az Európai Bíróság gyakorlata nem feltétlenül egyezik meg ezzel. E mellett az is jelentőséggel bír, hogy uniós aktusokkal kapcsolatban hatékonyabb jogvédelmet jelent, ha ezek kontrollját egy Unión kívüli szerv is elláthatja. Itt talán egyfajta párhuzamot is vonhatunk az EJEE tagállamainak aktusai és az Unió aktusainak felülbíráltatósága tekintetében (legalábbis alapjogokkal kapcsolatos szinten). A kérdés, hogy hozhat-e döntést egy uniós jogszabály tekintetében időről időre felmerült a strasbourgi bíróság előtt is, a probléma ugyanakkor abban áll, hogy mivel az Európai Unió nem részese az egyezménynek, csupán az egyes tagállamai, így az a bíróság előtt nem is szerepelhetett félként az olyan eljárásokban, ahol uniós aktusok alapjogoknak való megfelelése a kérdés. Ezek alapján az Unió elleni kereseteket az EJEB következetesen elutasította.

Idővel azonban az egyéni kérelmek sokasodása következtében egyre többször került a strasbourgi bíróság abba a helyzetbe, hogy döntést hozzon valamely uniós jognak az Egyezménnyel való összeegyeztethetőségéről. Az ilyen esetek elbírálhatóságával kapcsolatos elveket a Bíróság joggyakorlatából kiolvashatjuk.³⁹

2. Az Emberi Jogok Európai Bírósága és az Európai Unió viszonya

A probléma tehát adott – mit tehet a strasbourgi Bíróság ha olyan panasz nyújtanak be hozzá, ahol a vélelmezett alapjogsérelem egy Unió aktuson vagy mulasztáson alapszik? A Bíróság hozzáállása a kérdéshez az évtizedek folyamán is változott, mire kialakította a napjainkban elfogadott megoldási elveket. A következőekben e joggyakorlat történeti fejlődését vázolom.

³⁸ EUSz. 6. cikk (3), Az Európai Unió Hivatalos Lapja – C/83. 2010.

³⁹ dr. Szalayné Sándor Erzsébet: Luxemburg - Strasbourgban korridor – a koherens európai alapjogvédelem új rendje, Jogász Doktoranduszok I. Pécsi Találkozója, 2011. Pécs, 56-58. o.

2.1. *Cantoni v. Franciaország*

Az ügyben egy francia áruház vezetője jogainak sérelmére hivatkozott, akit azért ítélték el, mert törvényben meghatározottakkal ellentétesen gyógyszernek minősülő készítményeket árult. Ő arra hivatkozott, hogy a francia jogszabály, ami alapján elítélték, és ami egy közösségi irányelv szinte szó szerinti átültetése volt, túl pontatlanul fogalmazott, így elítélése megsértette az Egyezmény 7. cikkét⁴⁰. Az EJEB azon az állásponton volt, hogy maga az a tény, hogy itt egy közösségi jogszabály került átültetésre, aminek teljesítésekor egyébként a francia jogalkotó széles mozgástérrel rendelkezett, még nem vonja ki a kérdéses jogszabályt és hatósági intézkedést az Egyezmény hatálya alól, az ilyen panaszok benyújthatók a Bíróság elé. Az ügy érdemében azonban elutasító határozatot hozott, nem állapította meg alapjogsértést⁴¹.

2.2 *Matthews v. Egyesült Királyság*

Az emberi jogi bíróság ebben az 1999-es döntésében is egy uniós jogszabállyal kapcsolatban kellett hogy állást foglaljon. A panaszt egy Gibraltáron élő brit állampolgár nyújtotta be, aki az 1994-es Európa Parlamenti választásokra szeretett volna regisztrálni. Azonban a primer jogi státusú 1976-os választási okmány szerint erre nem volt lehetőség. Keresetében az Egyezmény 1. kiegészítő jegyzőkönyvének 3. cikkében biztosított szabad választáshoz való jogának, valamint a 14. cikkben biztosított diszkrimináció tilalmának megsértésére alapozta, mivel a választásra az Európai Unión belül bárhol lehetősége lehetett volna, kivéve ahol élt, Gibraltáron. A 14. cikk megsértésének vizsgálatát ugyan a bíróság nem tartotta szükségesnek, a szabad választáshoz való jog sérelmét azonban megállapította. Azt is következetesen kimondta, hogy az Európai Közösség nem lehet fél az előtte folyó eljárásban, és felelőssége sem állapítható meg. Ugyanakkor a hatáskörök átruházása nem érinti az Egyezményhez részes tagállamok azon kötelezettségét, hogy az általuk vállalt alapjogi védelmet biztosítsák, a szerződő államok felelősek a nemzetközi szerződéseikből folyó kötelezettségeiknek az Egyezménnyel való megfeleléséért. Mivel ezek mellett jelen esetben egy elsődleges Közöségi jogforrást vizsgált, aminek tekintetében a tagállamok nagyfokú önállósággal rendelkeznek, azt is kimondta, hogy a Maastrichti Szerződés aláírásakor az Egyesült Királyságot semmi nem akadályozta abban, hogy a saját törvényhozását úgy változtassa meg, hogy a választások Gibraltáron is elérhetőek legyenek. Ezeknek megfelelően

⁴⁰Senkit sem szabad elítélni olyan cselekményért vagy mulasztásért, amely elkövetése idején a hazai vagy nemzet-közi jog alapján nem volt bűncselekmény.

⁴¹Emberi Jogok Európai Bíróságának döntése az 17862/91 sz. *Cantoni v. France* ügyben; Factsheet – Case Law Concerning the European Union: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/EA6F3298-FE75-48E7-B8A7-F9C5FF5EB710/0/FICHES_Union_Europeenne_EN.pdf (2012.10.10.)

meg is állapította az Egyesült Királyság felelősségét⁴². A Bíróság ezen álláspontját a későbbiekben bizonyos mértékben azonban felülírta.

2.3. Bosphorus-döntés

Az ügy a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság elleni közösségi szankciókban gyökerezik. Egy ENSZ határozatot implementáló tanácsi rendelet⁴³ értelmében a Bosphorus légitársaság (Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Sirketi) által üzemeltetett, ám a jugoszláv légitársaságtól lízingelt, Írországbán karbantartáson lévő repülőgépet az ír hatóságok a rendelet végrehajtására hivatkozva lefoglalták. A török légitársaság a Bíróság előtt az 1. kiegészítő jegyzőkönyvben biztosított tulajdon védelméhez való jog⁴⁴ megsértésére hivatkozott. A különbség többek között az előző jogesethez képest itt az, hogy nem elsődleges, hanem másodlagos közösségi jogszabályból eredő kötelezettség végrehajtásában gyökerezik a probléma.

A Bíróság itt is kimondta, hogy ugyan az Egyezményhez részes tagállamokat semmi nem gátolja meg abban, hogy szuverén hatásköröket ruházzanak át egy szupranacionális szervezetre, de mindezek mellett is felelősek minden aktusaikért valamint mulasztásaikért, azok akár hazai jogszabályokból erednek, akár nemzetközi kötelezettségnek való megfelelésből. Azonban itt már továbbment a Bíróság, és megállapította, hogy amíg a szóban forgó nemzetközi szervezet legalább olyan mértékben védi az emberi jogokat, mint az Egyezmény, és a tagállam olyan kötelezettséget hajtott végre, amely tekintetében nincs mérlegelési lehetősége, abban az esetben fennáll az a vélelem, hogy az Egyezménnyel összhangban cselekedett. Ez természetesen egy megdönthető vélelem, abban az esetben, ha adott ügyben nyilvánvaló az alapjogsértés. Ezzel tulajdonképpen egy kétszintű befogadhatósági tesztet alakított ki a bíróság olyan esetekre, ha nemzetközi kötelezettségnek való megfelelésben (így például uniós jog végrehajtásában) gyökerezik a jogvita. Először is megvizsgálja, hogy adott nemzetközi szervezet kínál-e megfelelő emberi jogi védelmet, második lépésként pedig azt, hogy történt-e nyilvánvaló alapjogsértés. A Bosphorus ügyben e szempontokat megvizsgálva azt találta az EJEB, hogy az Unió megfelelő emberi jogi

⁴²EJEB döntése az 24833/94 sz. Matthews v. United Kingdom ügyben ;Tobias Lock: Accession of the EU to the ECHR – Who would be responsible in Strasbourg, 5. o., forrás: <http://ssrn.com/abstract=1685785> (2012.09.29.) ; Case Law Concerning the European Union

⁴³990/93 sz. tanácsi rendelet

⁴⁴Első Kiegészítő Jegyzőkönyv az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez, 1. cikk: Minden természetes vagy jogi személynek joga van javai tiszteletben tartásához. Senkit sem lehet tulajdonától megfosztani, kivéve, ha ez közérdekből és a törvényben meghatározott feltételek, valamint a nemzetközi jog általános elvei szerint történik.

védelmet biztosít, és az adott esetben ez a védelem nem volt nyilvánvalóan hiányos, így az Egyezményrel összeegyeztethetőnek minősítette az ír hatóságok eljárását⁴⁵. Ennek megállapításakor is több szempontot vettek figyelembe - az ír hatóságok közösségi jognak való megfelelését közérdeknek tekintette. Itt hivatkozott a pacta sunt servanda elvére; a nemzetközi együttműködés, és a nemzetközi szervezetek megfelelő működésének szükségességére; valamint arra, hogy ezek figyelembe vétele elengedhetetlen egy olyan szervezet tekintetében, mint az Európai Unió.

A Bíróságnak vizsgálat alá kellett vonnia azt is, hogy egyáltalán felülbírálhatja-e a kérdéses hatósági eljárást. Az ír közlekedési miniszternek, aki a gép lefoglalását elrendelte, nem volt mérlegelési joga adott esetben – a közösségi rendeletet, mint közvetlenül alkalmazandó szabályt végre kellett hajtania. A közösségi jogra, valamint a közösségre nézve azonban a strasbourgi bíróság nem hozhat kötelező jellegű ítéletet – mivel a közösség maga nem részese az EJEE-nek, így nem is tartozik a Bíróság joghatósága alá.

Itt tehát egy jogi ellentmondás feloldására tett kísérletet a Bíróság – igaz hogy egy nemzetközi szervezet tekintetében nem mondhatja ki az Egyezmény megsértését, másrésről az EJEE-hez részes tagállamok felelősek minden aktusaikért illetve mulasztásaikért, tekintet nélkül arra, hogy ezek egy nemzeti jogszabályban vagy nemzetközi kötelezettségben gyökereznek. Ezen ellentmondás megoldását a Bosphorus esetben a Bíróság a kettős befogadhatósági kritériumok felállításában látta – az Egyezményhez hasonlatos emberi jogi védelem meglétéhez kapcsolt vélelem, és a nyilvánvaló alapjogsértés szükségessége⁴⁶.

A döntést azonban kritikák is érték. Már magán a bírói testületen belül sem volt egyöntetű a döntés – tizenhétből hét bíró különvéleményt nyújtott be, mivel nem értettek egyet a probléma megközelítésének módjával és a megszületett döntéssel sem. Egyikük véleményében kifejtette, hogy ilyen megoldás révén a Bíróság kettős mércét állít fel – az EU tagállamai kedvezőbb elbírálásban részesülhetnek abban az esetben, ha uniós jogot hajtanak végre, mint adott esetben a nem tagállamok, még ha a kérdéses aktus ugyanaz is lenne mindkét helyen. Mások a hasonló emberi jogi védelem követelményének megállapítását nem tartották megalapozottnak – túl általánosak és absztraktnak vélték azt az érvrendszert, ami mentén a többség megtalálta az Egyezményrel hasonlatos védelmet az uniós jogrendszerben.

⁴⁵ Az EJEE vonatkozó cikke ugyanis megengedi a közérdekből és a törvényben meghatározott feltételek, valamint a nemzetközi jog általános elvei szerint történő korlátozást.

⁴⁶Emberi Jogok Európai Bíróságának döntése a 45036/98 sz. Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Sirketi v. Ireland ügyben ; Lock 5-7.o.

Véleményük szerint ezt mindig az adott eset körülményeire tekintettel, a vonatkozó jogszabályok és joggyakorlat konkrét összehasonlítása után lehet csak megállapítani, ami itt nem történt meg. A testületen kívülről is számos kritika érte ezt az ítéletet.⁴⁷

A probléma gyökere – és feloldási lehetősége

Láthatjuk, a Bíróságot a fentebb vázolt elvek lefektetéséhez vezető tény – ami egyben a kritikáknak is kiindulópontját adta – a szuverén tagállamok jogalkotási hatáskör-átruházása szupranacionális szervezetekre. Ennél fogva juthat el oda, hogy bizonyos esetekben nem állapítja meg a tagállami felelősséget, mivel azok nem vizsgálhatják felül a nemzetközi szervezettől kapott feladataikat, diszkrecionális jogkörük ilyen aktusok felett megszűnt. Ezzel egyidejűleg, ha a kérdéses nemzetközi szervezet nem részese az EJEE-nek (és jelen pillanatban csak államok a részesei), így nem is kötik a benne található előírások, tevékenységét illetően a strasbourgi bíróság nem gyakorolhat felülvizsgálatot, ezen szervezetek aktusaiért⁴⁸ tagállamaik nem tartozhatnak felelősséggel. Ezekből kifolyólag juthatunk arra a következtetésre is, hogy a tagállamok hatásköreik átruházásával így ki is kerülhetik az Egyezményből eredő kötelezettségeiket. Egyes szerzők itt egy *szuverenitási paradoxont* látnak. Bizonyos tekintetben a hatáskörök átruházásával ezekre nézve az adott nemzetközi szervezet szuverén hatalom hordozója lesz – s miközben ezen hatalmát gyakorolja, oly mértékben független, hogy emberi jogi rendszerek, így az EJEE sem kötik. Ugyanakkor tagállamaitól továbbra is elvárt, hogy ezeknek megfeleljen, viszont ha a felettük álló nemzetközi szervezettől kapott feladataikat hajtják végre, maguk is részesei lesznek ennek a szuverenitásból fakadó immunitásnak. Ez persze egy feltételes immunitás – abban az esetben áll fenn, ha a nemzetközi szervezet az Egyezményhez hasonló jogvédelmet biztosít. A probléma abban áll, hogy itt csak hasonló – de nem egyenlő védelmet kíván meg a Bíróság⁴⁹.

Ez a jogvédelemben súlyos hézagokhoz vezethet, aminek lehetséges az orvoslása oly úton, hogy az Unió is csatlakozik az EJEE-hez.

⁴⁷Leonard F. M. Besselink: The European Union and The European Convention on Human Rights after the Lisbon Treaty: From Bosphorus sovereign immunity to full scrutiny? 5-6.o., forrás: <http://ssrn.com/abstract=1132788> (2012.09.29.)

⁴⁸Itt elviekben különbség tehető a tagállami befolyás mértéke szerint az elsődleges és másodlagos uniós jogforrások között. Természetesen a másodlagos jogforrások már maguktól az Unió szerveitől eredeztethetőek, az elsődleges jogforrásokra – így a Szerződésekre azonban a tagállamoknak ráhatása van.

⁴⁹ Besselink, 6-8.o.

2.4. *M.S.S. v. Belgium és Görögország*

Ezen jogeset megemlítése azért szükséges, mert a Bíróság előtt jelenleg is megközelítőleg 90 hasonló, menekültek jogainak a dublini rendszer alatt történő megsértését felhozó eset van. Ezek közül a Bíróság jelen ügyet használhatja mintegy 'vezérfonalként'.

A panaszos egy Afganisztánból menekültként az Unióra területére települő férfi. Először Görögországon keresztül lépett az Unióba, ahol ujjlenyomatot vettek tőle, innen azonban tovább utazott, és menekült státusz iránti kérelmét csak Belgium területén adta be. Innen azonban a Dublin II. rendeletnek megfelelően visszaküldték Görögországba, mivel ennek értelmében a menekültek kérelmét ott kell elbírálni, ahol először léptek az Unió területére. Itt azonban embertelen körülmények és elbánás várta. A strasbourgi Bíróság az Egyezményben foglalt 3. (kínzás tilalma) és 13. (hatékony jogorvoslathoz való jog) cikk megsértését találta megalapozottnak a menekültek görögországi életkörülményeire való tekintettel, valamint a dublini rendszerrel összefüggésben a kitoloncolási határozattal szembeni jogorvoslati lehetőség hiánya miatt. Ezek fényében a Bíróság Belgiumot és Görögországot is elmarasztalta⁵⁰. Kérdés, hogy a jövőben ez, vagy az ehhez hasonló döntések hogyan fogják érinteni a dublini rendszer sorsát.

2.5. *Karoussiotis v. Portugália*

Ez az ügy a befogadhatóság tekintetében egy új kérdést vetett fel. Az a tény, hogy a felelős országgal szemben az Európai Bizottság előtt már megindult egy kötelezettségszegési eljárás, teheti-e ugyanebben a kérdésben a strasbourgi Bíróság előtt elfogadhatatlanná a panaszt, azon az alapon, hogy az ügy már egy másik nemzetközi fórum előtt is vizsgálat alá került. Jelen eljárásban a Bíróság ezt nem találta kizáró oknak, tehát ilyen esetben is tovább vizsgálta az ügyet.⁵¹

Lényegében tehát az alábbi szempontok szerint foglalhatók össze a strasbourgi Bíróság elvei uniós joggal kapcsolatos kérelmek befogadhatóságának tekintetében:

- Közvetlenül az Unió intézményeinek aktusai ellen benyújtott kérelmek fő szabály szerint nem befogadhatóak

⁵⁰Case Law Concerning the European Union, Emberi Jogok Európai Bíróságának döntése a 30696/09, sz. M.S.S. v. Belgium and Greece ügyben

⁵¹Emberi Jogok Európai Bíróságának döntése a 23205/08 sz. Karoussiotis v. Portugal ügyben, Case Law Concerning the European Union, Fact Sheet – Dublin Cases: http://www.echr.coe.int/NR/rdononlyres/EA6F3298-FE75-48E7-B8A7-F9C5FF5EB710/0/FICHES_Union_Europeenne_EN.pdf (2012.10.10.)

- Tagállamok aktusai ellen benyújtott kérelmek viszont abban az esetben is elfogadhatóak, ha azok uniós jogalkalmazás körébe esnek. Ezeken belül két kritérium szerint tehetünk különbséget:
- ha volt mérlegelési lehetősége a tagállamnak a végrehajtás során, az intézkedés ugyanúgy vizsgálható, mintha belső jogszabályról lenne szó
- ha nem volt mérlegelési lehetősége, akkor alkalmazza a Boszporusz-formulát, vagyis abban az esetben vizsgálja az adott intézkedést, ha nyilvánvalóan lehet következtetni annak az Egyezménynek ellentétes voltára, feltéve hogy az Unió egyenértékű alapjogvédelmet biztosít.⁵²

⁵²Szalayné, 2011, 59.o.

VI. Első lépések

A Lisszaboni szerződés szerint tehát *'Az Unió csatlakozik az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezményhez. Ez a csatlakozás nem érinti az Uniónak a Szerződésekben meghatározott hatásköreit.'*⁵³ Ugyanezt a felhatalmazást adja meg a EJEE is, mikor a 14. jegyzőkönyv elfogadása után kimondja, hogy *'Az Európai Unió csatlakozhat ehhez az Egyezményhez.'*⁵⁴ Ennek előmozdítására a tárgyalások hivatalosan 2010. júliusában kezdődtek meg a két szervezet között. Az eljárás szabályait az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSz.) 218. cikke tartalmazza:

„(2) A Tanács felhatalmazást ad a tárgyalások megkezdésére, elfogadja a tárgyalási irányelveket, felhatalmazást ad az aláírásra és megkötö a megállapodásokat.

(4) A Tanács a főtárgyaló számára irányelveket határozhat meg, és egy különbizottságot jelölhet ki, amellyel a tárgyalások folytatása során egyeztetni kell.

(6) A Tanács a főtárgyaló javaslata alapján a megállapodás megkötéséről határozatot fogad el.

A kizárólag kül- és biztonságpolitikára vonatkozó megállapodások kivételével a Tanács a megállapodás megkötésére vonatkozó határozatot a következőképpen fogadja el:

a) az Európai Parlament egyetértését követően a következő esetekben:

ii. az Uniónak az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezményhez történő csatlakozására irányuló megállapodás megkötése

(8) (...) A Tanács szintén egyhangúlag jár el az Uniónak az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezményhez történő csatlakozására irányuló megállapodásról; a megállapodás megkötéséről szóló határozat csak azt követően lép hatályba, hogy a tagállamok saját alkotmányos követelményeiknek megfelelően azt jóváhagyták. ”

Ezeknek megfelelően az Európai Unió Tanácsa (igazságügyi miniszterekből álló összetételében) megadta a felhatalmazást a Bizottságnak a tárgyalások lefolytatására, az Európa Tanács részéről ugyanezért pedig egy 14 tagállamból álló emberi jogi bizottság (Steering Committee for Human Rights - CDDH) felel. Ez a két testület felelős a szerződéstervezet kidolgozásáért, ennek elfogadásához pedig az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának hozzájárulása, és az Európai Unió Tanácsának egyhangúlag adott beleegyezése is szükséges. Az Európai Parlament, amelyet folyamatosan tájékoztatni kell a tárgyalások menetéről, szintén hozzájárulását kell hogy adja az elfogadáshoz. A jövőben elfogadott

⁵³EUSz. 6. cikk (2), Az Európai Unió Hivatalos Lapja, C/83. 2010.

⁵⁴EJEE 59. cikk (2)

szerződést az Egyezmény mind a 47 tagállama saját alkotmányos követelményeinek megfelelően kell hogy ratifikálja⁵⁵.

A vázolt eljárás eredményeként 2011. október 14-ére elkészült a csatlakozási szerződés tervezete⁵⁶, azonban teljes konszenzus még nem született meg az összes érintett fél vonatkozásában, elfogadására továbbra is várni kell. A szöveg több felmerült kérdésre is választ ad, azonban továbbra is maradnak tisztázandó pontok.

⁵⁵<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=PR545%282010%29&Language=lanEnglish&Ver=original&BackColorInternet=F5CA75&BackColorIntranet=F5CA75&BackColorLogged=A9BACE> (2012.10.22.)

⁵⁶http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/accession/Meeting_reports/CDDH_2011_009_en.pdf (2012. 10.20.)

VII. A csatlakozással kapcsolatban felmerült kérdések

1. Intézményi megoldások

Intézményi vonatkozásban többek között két alapvető probléma emelendő ki. Az egyik a strasbourgi bíróság Európai Uniót képviselő bírójának megválasztása és működése, a másik pedig az Európa Tanács Miniszteri Bizottságában való képviselet. Ezen kérdések kapcsolatba hozhatók azzal a ténnyel, hogy az Unió maga nem csatlakozik az Európa Tanácshoz, csupán az annak keretein belül létrehozott emberi jogi egyezményhez.

Az uniós bíró megválasztásával kapcsolatos kérdésre két megoldás került kidolgozásra. Az első a tradicionális megközelítést favorizálja: e szerint az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése (PACE) választ három lehetséges jelölt közül⁵⁷. Ez a megoldás az Unió egyenlő félként történő csatlakozását erősítené. Az Európai Parlament is ezt a megoldást favorizálja. Ezzel kapcsolatban kifejezte azon kívánságát is, miszerint részt kíván venni a jelölési procedúrában. A másik felmerült lehetséges megoldás szerint magára az Unióra kellene bízni a bíró megválasztását – a PACE csupán ennek az eljárásnak az eredményét kell hogy tudomásul vegye. Ez a megoldás valószínűleg az egyezmény többi, elsősorban nem uniós tagállama által nehezebben elfogadható lenne, mivel az egyenlő partnerség követelménye dőlné meg. Azonban mindkét megoldás felveti azt a kérdést, hogy legyen-e az Uniónak képviselete a PACE keretein belül – és ha igen, milyen procedúrát követve kerüljön kiválasztásra.

Az Uniót képviselő bíró hatáskörével kapcsolatban is felmerülnek kérdések. Itt is két álláspont ütközése figyelhető meg – egyik szerint az uniós bírót is hasonló hatáskörök kell hogy megillessék, mint bármely másik bírót, vagyis ugyanúgy részt vehet bármilyen kérdéssel kapcsolatos döntéshozatalban. A másik nézet egy szűkebb hatáskört preferál – e szerint csak uniós jogot érintő esetekben lenne döntéshozatali joga. E mögött az elképzelés mögött az az érvelés áll, hogy az Uniót képviselő bíró az uniós jog körében rendelkező szakértelme miatt kell hogy részt vegyen az eljárásban, és jogkörét elégséges ilyen kérdésekre szűkíteni. Ugyanakkor ez az elképzelés is sértené az egyenlő félként való csatlakozás elvét, és nem utolsósorban a bírói függetlenség elvét is⁵⁸.

⁵⁷EJEE 22. cikk: A bírakat a Parlamenti Közgyűlés valamennyi Magas Szerződő Fél tekintetében szótöbbséggel, a Magas Szerződő Fél által állított három jelöltet tartalmazó jegyzékből választja.

⁵⁸Xavier Groussot, Tobias Lock, Lauren Pech: EU Accession to the European Convention on Human Rights: a Legal Assessment of the Draft Accession Agreement of 14th October 2011, European Issues n.218., 2011. 3. o.

Mint ismert, az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának feladata többek között a strasbourgi bíróság döntéseinek és a szerződéses kötelezettségeknek való megfelelés ellenőrzése⁵⁹. Ebből kifolyólag felmerült az az álláspont, hogy ezen Miniszteri Bizottságban is képviselhesse magát az Unió. Ezt az elképzelést elsősorban az Európai Bizottság szorgalmazza. Az Európa Tanács tagjai körében ugyanakkor nem széleskörűen elfogadott ez az álláspont – mindenekelőtt a nem uniós tagok részéről. Több ország tart attól, hogy így az uniós tagállamok felülreprezentáltak lesznek, és saját érdekükben egységes álláspont kialakítására fognak törekedni, ezzel a nem uniós országok hátrányba kerülhetnek. Ezen lehetőség kiküszöbölésére születtek olyan elképzelések, amelyek ezen Miniszteri Bizottsági képviselő jogkörét szűkítenék.⁶⁰

2. Anyagi jogi kérdések

Ugyan az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt jelenleg senki nem támadhat meg uniós intézkedéseket arra hivatkozva, hogy az alapjogait sérti, az Unió Bírósága azonban kifejtette, hogy ezen jogok tisztelete a közösségek jogalkotásának alapja. Ezzel szemben az elsődleges jogforrások tekintetében emberi jogi megfelelésük szempontjából felülvizsgálattal ő sem élhet. Ezt a hézagot is lefedheti a csatlakozással az a tény, hogy a strasbourgi bíróságnak lehetősége lesz a szerződések Egyezménynek való megfelelését is vizsgálat alá vonni. Mi több, mint a Matthews esetben láthattuk, ezt korábban már áttételesen meg is tette, azonban ezek módosítására nem szólíhatta fel az EU-t. Éppen ennek a lehetőségét akarta kiküszöbölni az a javaslat, amit a francia kormány hozott fel, hogy szerződésmódosításra az emberi jogi bíróság ne kötelezhessen az EU-t. Ez így tulajdonképpen egy az általánostól eltérő eljárást feltételezne, és pont a csatlakozás lényegét ásná alá, hogy az Unió is alávetné magát egy külső emberi jogi kontrollnak.

Mint ismeretes, az EJEE-hez az évtizedek folyamán több kiegészítő jegyzőkönyvet is csatoltak. Ezek közül azonban csak kettő olyan van, amit minden EU tagállam is elfogadott – az első (tulajdon védelme, oktatáshoz való jog, szabad választásokhoz való jog) és a hatodik (halálbüntetés eltörlése). Ez felveti annak a kérdését, hogy a csatlakozáskor az Unió maga mely jegyzőkönyveket írja alá – csak azokat, amelyeket minden tagállama aláírt, vagy ezen kívül olyanokat is (pl. tizenkettedik jegyzőkönyv, ami a megkülönböztetés általános tilalmát tartalmazza), amelyek egyébként az Unió jogköreit érintik. A tagállamok döntő többsége mindenképp az első megoldást találta elfogadhatónak. Felmerült annak a lehetősége is, hogy

⁵⁹EJEE 46. cikk (2)

⁶⁰Groussot, Lock, Pech, 2011. 3. o.

az Unió majd csak azután döntsön a jegyzőkönyvek elfogadásáról, miután már magához az Egyezményhez csatlakozott⁶¹.

3. Eljárási jellegű kérdések

A Bíróság elé kerülő beadványok döntő többsége egyéni panaszosoktól származik. Azonban felmerül a kérdés – uniós joggal kapcsolatban kit nevezzen meg, mint másik fél? Magát az Európai Uniót, vagy az annak jogszabályát végrehajtó tagállamot? Ugyanis maga az Unió ritkábban cselekszik közvetlenül polgáraival szemben. Az általános az az eset, amikor a tagállamok vagy közvetlen hatályú uniós aktust (szerződést, rendeletet) hajtanak végre, vagy irányelvet ültetnek át már hazai jogszabályba, és annak megfelelően cselekszenek. Ezekben az esetekben ki vonható felelősségre, lehet e közös vagy megosztott felelősségről beszélni? Talán kézenfekvő megoldás lenne, ha arra a félre telepítenénk a felelősséget, aki valójában a kérdéses jogszabályt meghozta. Felmerült olyan ötlet is, hogy az Unió hozzon meg egy egy nyilatkozatot, amiben lefektetik a felelősségi elveket, vagy közös legyen a felelősség, esetleg közös és megosztható. A legjobb megoldás mindenképpen egy olyan lenne, ahol a panaszosnak nem okozna különösebb gondot a másik fél kiválasztása, és hátrányt se az az eset, ha nem a megfelelő félt nevezi meg⁶².

Mint tudjuk, a strasbourgi Bírósághoz abban az esetben lehet fordulni, ha a kérelmező már a rendelkezésére álló összes jogorvoslati lehetőséget kimerítette. De mit tekintünk az Unió tekintetében az utolsó lehetséges fórumnak? Az Európai Unió Bírósága kifejezte azon álláspontját, hogy nem tartaná szerencsésnek azt az esetet, mikor a strasbourgi Bíróság előbb hoz döntést egy Uniós aktus tekintetében, minthogy azt Luxemburgban felül tudták volna vizsgálni. Ez elsősorban az előzetes döntéshozatali eljáráshoz kapcsolódóan merülhet fel, mivel a tagállami bíróságokat ennek kikérésére nem lehet kötelezni. Ha a tagállamban lefolytatott eljárások alatt illet egy bíróság sem kért, és az összes jogorvoslati lehetőségével élt már a fél, könnyen elképzelhető az az eset, hogy úgy kerül Strasbourgba egy ügy, hogy Luxemburgban a kérdéses aktus tekintetében még nem született vélemény⁶³.

⁶¹Groussot, Lock, Pech, 2011. 4-5.o.

⁶²Lock, 10-12.o.

⁶³Groussot, Lock, Pech, 2011. 5-6.o.

VIII. A szerződéstervezetben található válaszok

1. Intézményi szempontokból

A következőekben ismertetett megoldások kidolgozásánál a fő szempont mindenekelőtt az volt, hogy az EU-t a lehető legnagyobb mértékben a többi Egyezményhez részes féllel egyenrangúan kezeljék. Ettől a szemponttól azokban az esetekben tértek el a tervezet fogalmazói, ahol az az Unió sajátos jogrendjét figyelembe véve szükségesnek mutatkozott.

Az Uniót képviselő bíró hatáskörére tekintettel nem találhatók a dokumentumban külön rendelkezések annak egyenrangúságát biztosítandó. Megválasztása is a PACE feladata marad, ezért ide biztosítja az Európai Parlament képviselőinek delegálását – annyi képviselőt, amennyit a legnagyobb tagállamok küldhetnek. Ezek a képviselők teljes körű szavazati joggal bírnak. Ezeken felül tehát a normál megválasztási rend irányadó – 3 jelölt közül (ezek kiválasztására azonban nem találunk rendelkezést a tervezetben).⁶⁴

Mint az ismeretes, az EU magának az Európa Tanácsnak nem lesz tagja, viszont az Egyezménnyel kapcsolatos bizonyos feladatokat annak Miniszteri Bizottsága lát el. Így kompromisszumos megoldásként azokban az esetekben, amikor Egyezményből eredő hatásköreit látja el, az Unió képviselője is részt vehet a Bizottság működésében. Ez ugyanakkor egy erős fegyvert is ad az uniós országok kezébe: a lehetséges 48 szavazatból 28-at ők adnak le, így abban az esetben, ha egyformán szavaznak (ami az Unió felé fennálló lojalitásból is következhet) bizonyos döntések meghozatalát akár meg is gátolhatják – akár az Unió ellen irányulókat is. Ilyen esetek kiküszöbölésére tartalmazza a tervezet azt a rendelkezést, mi szerint a Bizottságnak úgy kell elfogadnia saját belső szabályzatát, hogy azzal biztosítsa működésének hatékonyságát.⁶⁵

Az egyezményi rendszerhez való uniós pénzügyi hozzájárulásra is kitér a tervezet – ennek mértékét az előző évben bármely állam által befizetett legmagasabb hozzájárulás 34%-ában határozza meg.⁶⁶⁶⁷

⁶⁴ CDDH(2011)009, 6. cikk

⁶⁵ CDDH(2011)009, 7. cikk

⁶⁶ CDDH(2011)009, 8. cikk

⁶⁷ Groussot, Lock, Pech, 2011. 8-9.o.

2. Anyagi jogot érintő szabályozás

A tervezet az Uniónak az Egyezményhez, és annak első és hatodik kiegészítő jegyzőkönyvéhez történő csatlakozást deklarálja⁶⁸ – ezzel a jegyzőkönyvek tekintetében egy minimalista álláspontra helyezkedve. Az elsődleges jogforrások felülvizsgálatának lehetőségét sem zárja ki, sőt, a harmadik fél bevonását előrevetítő változtatások erre a lehetőségre építenek. Ennek lényege az eljárási kérdések körében kerül kifejtésre. A Bosphorus kritériumok jövőbeni alkalmazásának tekintetében hallgat a tervezet, nem erősíti meg, de nem is veti el azokat. Annak eldöntése, hogy továbbra is használja e ezen elveket alighanem a Bíróságra marad.

Fontos megjegyezni, hogy az Unió jog tekintetében továbbra is csak az Európai Unió Bírósága hozhat kötelező erejű döntést, csak ő értelmezheti, az Emberi jogi Bíróság csak az Egyezménnyel való megfelelés hiányát állapíthatja meg. A szerződéstervezet sem érinti a luxemburgi bíróság e hatáskörét, és a strasbourgi bíróságot sem hatalmazza fel azzal a lehetőséggel, hogy uniós jogszabály érvénytelenségét kimondja. A rendelkezések azt pedig konkrétan meg is fogalmazzák, hogy az Unió Bírósága előtti eljárás nem tekinthető a 35. cikk értelmében más nemzetközi vizsgálat vagy elintézési eljárás alá bocsátottnak, vagy az 55. cikk tekintetében viták más eszközökkel történő rendezésének.⁶⁹⁷⁰

3. Eljárásjogi újítások

Ezek között a rendelkezések között találhatók talán a legvitatottabb megoldások.

3.1. Harmadik fél bevonása

A harmadik fél bevonását lehetővé tevő mechanizmus kidolgozása azért volt szükséges, hogy az olykor nehezen megállapítható, Unió és tagállamok közötti felelősségmegosztás problémáját feloldja. Ezek mellett biztosítania kellett az alapító szerződésekhez csatolt 8. Jegyzőkönyvben található rendelkezés érvényesülését, mely szerint szükséges annak biztosítása, „*hogy a nem tagállamok által benyújtott kereseteket és az egyéni kereseteket megfelelően a tagállamok, illetve – adott esetben – az Unió ellen helyesen nyújtsák be*”. Az eljárást a tervezet az EJEE 36. cikkének módosításával vezetné be – a harmadik, külső beavatkozó így az eljárásban ezentúl fél is lehet. A következővel bővülne a nevezett rendelkezés:

⁶⁸ CDDH(2011)009, 1. cikk

⁶⁹ CDDH(2011)009, 5. cikk

⁷⁰ Groussot, Lock, Pech, 2011. 9-10.o.

Az Európai Unió vagy az Európai Unió tagállama a Bíróság döntése által a csatlakozási szerződésben megállapított esetekben az eljárásban harmadik félként perbe hívható lehet. A harmadik, bevont alany az eljárásban részes fél lesz. A beadványok elfogadhatósági vizsgálatakor harmadik fél részvételét nem kell figyelembe venni.⁷¹

Itt meg kell jegyezni azt, hogy ugyan a 36. cikk értelmében már eddig is volt lehetőség harmadik szerződő állam beavatkozására, azonban ez a beavatkozó az eljárásban nem lett teljes jogú fél, így a Bíróság döntése sem őt kötelezte. E mellett eleve több állam perlése is lehetséges, azonban ez feltételezi azt, hogy a panaszos mindegyik félnél már kimerítette a rendelkezésre álló jogorvoslati lehetőségeket. Harmadik fél perbe vonásakor ez már nem lenne szükséges.

A tervezet ennek a perbe hívásnak, pertársaság létrehozásának a lehetőségét leszűkíti azokra az esetekre, amikor vagy az EU vagy valamely tagállama már elsődlegesen részes fél volt, csak a köztük levő viszonyokban használható, harmadik államok (értve itt az Unión kívüli, de Egyezményhez részes államokat) viszonylatában már nem. A harmadik félként való részvétel feltétele továbbá magának az Uniónak vagy tagállamnak az ilyen státusz iránti beadványa, és ehhez a Bíróság hozzájárulása. Tehát nem lehet majd egyik szereplőt sem az eljárásba akarata és hozzájárulása nélkül bevonni.

Abban az esetben, ha egyéni kérelem révén egy uniós tagország az elsődlegesen perelt fél, az Unió akkor lehet perbe vont fél, ha az állított sérelem uniós jogszabály Egyezménynek való megfelelését teszi kérdésessé, különösen azokban az esetekben, mikor ez a sérelem elkerülhető lett volna a vitatott jogszabály figyelmen kívül hagyásával. Ez a helyzet kétféleképp alakulhat ki – vagy már eleve összeegyeztethetetlen az Egyezménnyel a kérdéses uniós jogforrás, vagy az az Egyezménynek megfelelő, viszont az azt végrehajtó tagállami aktus nem áll összhangban vele. Ilyen esetekben a csatlakozás után tehát lehetőség lesz az Unió perbe lépésére. Ez előnyös magára az Unióra nézve is, mivel az általa létrehozott jogforrást maga tudja megvédeni; és előnyös a panaszos fél számára is, mivel így a Bíróság döntése mind a tagállamot, mind az Uniót kötni fogja – és ha az uniós jogszabály alapjogsértő jellege megállapításra kerül, azt csak az Unió szervei tudják megváltoztatni.

A másik eshetőség, mikor az Unió az eredetileg perben álló fél, és lehetőség van tagállamok perbe vonására. Ez a tervezet értelmében akkor kezdeményezhető, amikor a szóban forgó uniós rendelkezés a Szerződésekben található, vagy azokkal egyenértékű

⁷¹ CDDH(2011)009, 3. cikk

jogforrásban. E mögött az az érv áll, hogy az ezen rendelkezésekből eredő alapjogsérelem orvoslására csak a tagállamoknak van hatásköre, szerződésmódosítás révén, ami maga után vonja az összes tagállam általi ratifikáció szükségességét. Ez ismét a panaszos érdekét is szolgálja, hiszen ha megállapításra kerül a kérdéses jogszabály alapjogsértő jellege, ezt egyedül az Unió szervei nem tudják orvosolni.

Ezeknek a megoldásoknak az előnye, hogy leveszi a Bíróság válláról azt a terhet, hogy megállapítsa ki is követett el valójában alapjogsértést – mivel ilyen esetekben mindkét fél felelőssége egyaránt megállapítható. Ugyanakkor az eljárás gyenge pontját is látnunk kell – a félként való bevonásra nem lehet kötelezni sem az Uniót sem tagállamait, tehát ha azok nem kívánnak az eljárásban félként részt venni, felelőségük sem állapítható meg.⁷²

3.2 Jogorvoslati lehetőségek kimerítése

Ha egy természetes személy közvetlenül egy uniós jogszabályt szeretne a strasbourgi bíróság előtt megtámadni, ahol elsődleges félként az Uniót nevezi meg, először is az Uniós bírósági lehetőségekkel kell élnie. Így először annak megsemmisítése iránti keresetét a Törvényszék, majd az Európai Unió Bírósága előtt kell benyújtania, és csak ezek után fordulhat az emberi jogi bírósághoz.

Olyan eljárások esetén, ahol az érintett egy uniós jogot végrehajtó tagállami aktust támad meg, kicsit bonyolultabbá válik a helyzet. Ha eredetileg a tagállamot nevezi meg félként, akkor értelemszerűen csak annak nemzeti jogorvoslati láncán kell végighaladnia, de a harmadik félnél (adott esetben az Uniónál) fennálló lehetőségeket már nem kell kimerítenie. Figyelembe véve hogy ez a megoldás az Unió Bíróságának nem sok beleszólást hagy az ügyben (mivel a nemzeti bíróságok nem kötelezhetőek előzetes döntéshozatal kezdeményezésére, így az jogorvoslati lehetőségnek sem tekinthető), olyan megoldást kellett találni, ami a luxemburgi bíróság tekintélyét sem devalválja. Így a tervezet értelmében azokban az esetekben, amikor az Unió a harmadik bevont fél, és az Európai Unió Bíróságának még nem volt alkalma, hogy a kérdéses jogszabály egyezményvel való összhangját megvizsgálja, elegendő időt kell hagyni számára, hogy ezt megtehesse. Ez a közbeiktatott eljárás nem húzhatja el időben a Strasbourgban folyó pert. Ennek a lebonyolítására azonban pontosabban meghatározott rendelkezéseket nem találunk a tervezetben – nem derül ki például, kinek kell a Unió Bíróságához fordulni ilyen esetekben: a strasbourgi bíróság kell hogy értesítse, vagy esetleg az Unió Bizottsága? Az is tisztázatlan, hogy mi lesz ennek a

⁷² Groussot, Lock, Pech, 2011. 10-14.o.

luxemburgi ítéletnek a következménye, ha a bíróság megállapítja az alapjogsértést. Folytatódhat e ilyenkor Strasbourgban az eljárás, vagy azt meg kell szüntetni, mivel már nem áll fenn többé a jogsértés?⁷³

⁷³ Grousot, Lock, Pech, 2011. 14-16.o.

IX. Ami még hátra van

A csatlakozás lebonyolításához úgy tűnik immáron minden eszköz adva van. Megtörtént az Unióról Szóló Szerződés, valamint az Emberi Jogok Európai Egyezményének módosítása, ami a jogi, hatásköri akadályokat görgette el a két szervezet elől. A tárgyalások is megkezdődtek, mi több, ezek eredményeként már a csatlakozási szerződés tervezetét is megismerhetjük. Nem zárható ki, hogy ezen további változtatásokat fognak majd a tárgyaló felek végrehajtani, azonban ha akár véglegesnek is tekintjük ezt a dokumentumot, még mindig hosszú út áll előttünk a tényleges csatlakozás megtörténteig. Az EUMSZ. előzőekben már bemutatott 218. cikke értelmében szükséges az Európai Parlament hozzájárulása, és ezt követően egy tanácsi határozat meghozatala a csatlakozásról ennek során pedig a Tanács egyhangúlag kell hogy döntést hozzon – ennek hatályba lépéséhez pedig szükséges, hogy az összes tagállam is ratifikálja. Feltételezhetjük, hogy ez a folyamat nem fog gyorsan végbe menni. Ezek mellett az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának is el kell fogadnia a csatlakozásról szóló határozatot, amit szintén a 47 tagállamnak is ratifikálnia kell. Látható, hogy még most is hosszú procedúrák sora előtt áll a folyamat. És bár a Lisszaboni Szerződés mint kötelezettséget állapítja meg a csatlakozást, tehát elméletileg a tagállamok konszenzusát tükrözi e tekintetben, a továbblépés mégis időről időre akadályokba ütközik⁷⁴.

Ezen akadályok azonban immár nem jogi, hanem inkább politikai természetűek. A szerződéstervezetet tárgyaló folyamatban ez legerőteljesebben Franciaország és az Egyesült Királyság részéről érzékelhető. A francia álláspont az Unió közös kül- és biztonságpolitikájának az Egyezmény alá rendelését tartja megkérdőjelezhetőnek, valamint az Unió Bírósága és az Emberi Jogok Európai Bírósága közti kapcsolat tisztázását tartja kívánatosnak. Az Egyesült Királyság egyes vélekedések szerint csak addig akarja feltartóztatni ezt a folyamatot, amíg a strasbourgi bíróság működésének megkönnyítésére vonatkozó további reformokat végre nem hajtják.⁷⁵

A legutóbbi témába vágó, 2012. április 19-i Európai Parlamenti vitában is felszólaltak a csatlakozás szükségességét megkérdőjelező képviselők, a témában kisebb brit nemzeti vita is támadt. Érvelésükben elsősorban általuk kifogásolt strasbourgi ítéletekre hivatkoztak. Ahogy azonban azt Michael Cashman, brit képviselő is kifejtette, szükséges az EJEB további reformja a közeljövőben, ennek a reformnak a legjobb módja pedig ha maga az Unió is részt

⁷⁴Groussot, Lock, Pech, 2011. 16-17.o.; dr. Szalayné Sándor Erzsébet: Alapjogok (európai) válaszáron – Lisszabon után, 2012. (kézirat) 20.o.

⁷⁵<http://www.europeanvoice.com/article/imported/human-rights-convention-deal-blocked/73316.aspx> (2012.10.19.)

vesz az újításokban, ezzel is biztosítva az uniós alapjogok és az Egyezmény közötti összhangot. Ennek pedig természetesen az az útja, hogy maga az Unió is csatlakoztík hozzá. Ahogy arra pedig szellemesen rávilágított, a bíróságok nem mindig hoznak olyan döntéseket, amik a mindenkori politikai hatalomnak tetszenek. De talán világunk is egy jobb hely, ha egy intézmény, úgy mint az Emberi Jogok Európai Bírósága megnehezíti a politikusok mindennapjait⁷⁶.

⁷⁶ 2012. Április 19-i Európai Parlamenti vita jegyzőkönyve, Strasbourg,
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20120419+ITEM-010+DOC+XML+V0//EN> (2012.10.25.)

X. Összegzés

Az európai térség tehát két nagy feladat elé néz alapjogvédelem tekintetében a közeljövőben. Egyrészt biztosítani kell a strasbourgi bíróság ésszerű működését, méghozzá olyan keretek között, ami nem veszélyezteti a már elért jogvédelmi vívmányokat, nem szűkíti le túlzottan a panaszosok lehetőségeit. A másik cél pedig az Európai Unió mihamarabbi csatlakozása az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez. Láthatjuk, ennek érdekében már sok kérdés tisztázódott, de legalább ennyi homályos folt is maradt a két szervezet jövőbeli viszonyára, az eljárás működésére tekintettel. Záró gondolatként felmerül az a kérdés is – vajon tényleg elősegíti majd a hatékonyabb jogvédelmet a csatlakozás, valóban lesz ennek a folyamatnak gyakorlati haszna? Véleményem szerint igen, mivel ez által a jogorvoslati lehetőségek szélesebb köre fog az uniós állampolgárok rendelkezésére állni. Mindemellett fontos üzenetet is küldene számukra, valamint a külvilág felé is, megerősítené az uniós jogvédelem hitelességét, és kifejezné ezen jogok tiszteletben tartása iránti elkötelezettségét. Ez is fontos szempont, mert mint azt már a bevezetésben is említésre került, Európa élen jár az emberi jogi rendszerek fejlesztésében, és ezen szerepét nem csak presztízskérdésből, hanem saját polgárai érdekében is meg kell tartania.

Irodalomjegyzék

Könyvek, monográfiák, tanulmánykötetek

Blutman László: Az Európai Unió Joga a Gyakorlatban, HVG-Orac Kiadó, Budapest, 2010.

Bruhács János: Nemzetközi Jog II. Különös rész, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2010.

Dr. Liora Lazarus (szerk): The Evolution of Fundamental Rights Charters and Case Law Európai Parlament, Brüsszel, 2011.

Magdalena Sepulveda, Theo van Banning, Gudrun D.Gudmundsdottir, Christine Chamoun, Willem J.M. van Genugten: Human Rights Reference Handbook, Ciudad Colon, University of Peace, 2004.

Malcolm N. Shaw: International Law, Cambridge, Cambridge University Press, 2008.

Rhona K. M. Smith: Texts and materials on International Human Rights, Abingdon, Oxon; Routledge, 2010.

Sara Joseph, Adam McBeth (szerk.): Research Handbook on International Human Rights Law, Cheltenham, Edward Elgar Publishing Limited, 2011.

Egyéb publikációk, elemzések

Antonio Bultrini: The Future of the European Convention on Human Rights after the Brighton Conference, IAI Working Papers, 2012. 09.23., forrás: <http://www.iai.it/pdf/DocIAI/iaiw1223.pdf> (2012.10.27.)

Leonard F. M. Besselink: The European Union and The European Convention on Human Rights after the Lisbon Treaty: From Bosphorus sovereign immunity to full scrutiny?, forrás: <http://ssrn.com/abstract=1132788> (2012.09.29.)

dr. Tobias Lock: Accession of the EU to the ECHR – Who would be responsible in Strasbourg, forrás: <http://ssrn.com/abstract=1685785> (2012.09.29.)

dr. Szalayné Sándor Erzsébet: Luxemburg - Strasbourgban korridor – a koherens európai alapjogvédelem új rendje, Jogász Doktoranduszok I. Pécsi Találkozója, 2011. Pécs,

dr. Szalayné Sándor Erzsébet: Alapjogok (európai) válaszüton – Lisszabon után, 2012. (kézirat)

Xavier Groussot, Tobias Lock, Lauren Pech: EU Accession to the European Convention on Human Rights: a Legal Assessment of the Draft Accession Agreement of 14th October 2011, European issues n.218.

Internetes források

<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/Pages/HumanRightsBodies.aspx> (2012.04.16.)

<http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/The+Court/The+Court/Judges+of+the+Court/> (2012.04.18.)

<http://rt.com/politics/russia-ratifies-protocol-14/> (2012.04.22.)

<http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/57211BCC-C88A-43C6-B540-AF0642E81D2C/0/CPProtocole14EN.pdf> (2012.04.20.)

<http://humanrights.blogactiv.eu/2012/02/01/eu-accession-to-the-echr-%E2%80%93-at-which-stage-are-we/> (2012.04.23.)

http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/EA6F3298-FE75-48E7-B8A7-F9C5FF5EB710/0/FICHES_Union_Europeenne_EN.pdf (2012.10.10.)

http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/EA6F3298-FE75-48E7-B8A7-F9C5FF5EB710/0/FICHES_Union_Europeenne_EN.pdf (2012.10.10.)

<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=PR545%282010%29&Language=lanEnglish&Ver=original&BackColorInternet=F5CA75&BackColorIntranet=F5CA75&BackColorLogged=A9BACE> (2012.10.22.)

http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-596_hu.htm (2012.11.01.)

http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/accession/Meeting_reports/CDDH_2011_009_en.pdf (2012.10.20.)

<http://www.europeanvoice.com/article/imported/human-rights-convention-deal-blocked/73316.aspx> (2012.10.19.)

http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/11CE0BB3-9386-48DC-B012-AB2C046FEC7C/0/STATS_EN_2011.PDF (2012.10.10.)

http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D552E6AD-4FCF-4A77-BB70-CBA53567AD16/0/CHART_311092012.pdf (2012.11.10.)

Bírói döntések, nemzetközi dokumentumok:

Emberi Jogok Európai Bíróságának döntései:

33401/02 sz. Opuz v. Turkey,

17862/91 sz. Cantoni v. France

24833/94 sz. Matthews v. United Kingdom

45036/98 sz. Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Sirketi v. Ireland

30696/09, sz. M.S.S. v. Belgium and Greece

23205/08 sz. Karoussiotis v. Portugal

Az Európai Unió Hivatalos Lapja – C/83. 2010.03.30. : Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata, Az Európai Unió Alapjogi Chartája

EBHT I-1759, 2/94 sz. Tanácsadó vélemény, 1996.03.28.

ENSZ Alapokmány, San Francisco, 1945., 1956. évi I. törvény az Egyesült Nemzetek Alapokmányának törvénybe iktatásáról

Európa Tanács Alapszabálya: 1991. évi LXXI. törvény

Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről: 1993. évi XXXI. törvény

2012. Április 19-i Európai Parlamenti vita jegyzőkönyve, Strasbourg,
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20120419+ITEM-010+DOC+XML+V0//EN> (2012.10.25.)